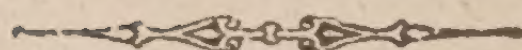
א. בן־דוב.

ממרירות החיים.

ספורים וציורים ,

הוצאת „תושיה”.

פיעטרקוב. תר״ס.
בדפוס שלמה בעלכאטאווסקי

МИМРИРУТЪ ГАХАИМЪ.

т. е. Изъ горечи жизни.

Разсказы и эскизы

А. Бенъ-Дова,

Изданіе „ТУШІЯ“.

ПЕТРОКОВЪ. 1900.
Типографія Ш. Белхатовскаго.

Дозволено Цензурою
Варшава, 8 Іюня 1899 г.

תֹּכֶן.

הַמְטֹרָף־בְּדַעַת.

(קטעים מספר חייו).

הנה זה שנים אחדות, כמדומה לו, עברו כבר בימי חייו מיום־הזכרון ההוא, שבו החלו הבריות להתלַחש, כי הוא יצא מדעתו. בראשונה, כמובן, התלחשו, אבל אחרי כן החליטו החלטה גמורה, כי מטורף הנהו, ולכל אחד מיושבי עיר מגוריו, כנער כזקן, היתה הצדקה לקרא אחריו מלא: „הנה המטרף־בדעת!" —

איך נהיה הדבר הזה, איננו יודע גם הוא בבירור. אך אם א נ ש י ־ ד ע ת מחליטים כאיש אחד כי כן הוא, הצדק בודאי אתם. לזאת הן דעת הקהל היא — „קול ההמון כקול שדי"!

אמנם! דעת הקהל היא מין חיה ענקית משונה, שכל הרוחות והסערות שבעולם לא תזיזנה אותה ממקומה; לה כח אבנים. וכמדומה לו, כי קול ה ה מ ו ן חזק ונורא גם מקול ש ד י; ובכל פעם ששני הקולות האלה מתנגשים — ינצח הראשון את השני. כן! הוא מאמין באמונה שלמה וברצון מחלט לקול ההמון, כי משגע הנהו. ישנם אמנם רגעים בימי חייו, אשר הוא מתחיל לפקפק מעט באמתות ההחלטה הזאת; ויש אשר יצרו יסיתנו להלָחם אתה בכל שארית כחו, לרוץ בכל הארץ הגדולה והרחבה ולקרוא בקול גדול, עד אשר ירעשו הסלעים ולבות האבנים של האנשים, כי עוד לא נטרפה דעתו, וכל מה שהוא עושה, מדבר והוגה הוא בדעה צלולה ובישוב־הדעת. ואז הוא מתאוה מאד לעשות מכל האבנים שבעולם אבן כבירה אחת ולרוצץ בה את ראש החיה ההמונית הזאת. אך יודע הוא

היטב מראש, כי לא תהי תפארתו על הדרך הזה ולא יעצר כח להאָבק עם „דעת הקהל".

ובכן, מסכים גם הוא כי משגע הנהו. זאת אומרת: לו היתה דעה עמוקה והוא רק יצא ממנה. כן! אבל פליאה דעת ממנו: מרוע עומד המטרף בדעת במדרגה יותר שפלה מחסר הדעת? הוא, אם יצא מדעתו, הנהו לשחוק ומהתלות, למשל ושנינה בפי כל, כאלו עשה רעה לאיש בזה שנטרפה דעתו; והאיש, שלא היה לו אף קורטוב של דעת מעודו, הסכל והטפש היותר גדול, אם אך תמים־דעים הוא עם דעת הקהל, אם רק לא ישנה את מנהגי החיה ההמונית, — הלז אהוב וחביב ולפעמים גם מכובד! — זאת ועוד אחרת: למה יגרע המטרף בדעת מהאיש שבדעתו הוא מביא רעה רבה לעולם, ומלבד שלא יועיל הוא מזיק על כל מדרך כף רגלו בדעתו?

אבל בודאי הלכה כרבים...

ובכן משגע הנהו.

איך יצא מדעתו, כאמור, איננו זוכר, כי הוא לא הרגיש בנפשו כל תמורה רוחנית ביום הזכרון ההוא. אך מתי היה הדבר הזה, מתי החלו הבריות להביט בו באיזה גיחוך מר, ומתי הרגיש את האבן הראשונה על ראשו, — כל זאת הוא זוכר בפרטרט ובדיקנות גמורה. הנה כמו חי הוא רואה עתה את השחוק המר שעל שפתי בני עירו; באזניו עוד עתה תצילנה מצהלות החיה ההמונית כהד־קול של מפיסתופל.

הדבר היה ביום אביב בהיר אחד, לפני שנים אחרות, בשובו הביתה — אחרי עמל, רגז וכעס הרבה — משוט בארץ לבקש איזו „מטרה" בחיים, ולא מצא.

הוא לא יכול למצא לו איזו „תכלית" במהומת החיים הכלליים; הוא לא יכול לרוץ, לרדף ולשאף ככל האנשים. ולא מקצוע אחד של החיים ההמוניים היה זר לרוחו, לא בחוג אחד בחלה נפשו האיסתניסית, אלא בכל החיים, בכל אופייהם וצביוניהם. איננו יודע, אם רשאי היה לבחול בחיים הכלליים ולפרוש מן הצבור; ויש אשר הוא מאשים את עצמו בקפדנות יתרה, אבל הוא לא יכול לחיות כאחרים! אולי משגע יצא

מבטן אמו. אבל היכול יוכל להמית את רגשותיו בגלל החיים? היכול לעצום את עיניו ולהתבולל ולהשתולל במרוצת החיים הכלליים, לרדף לרקד ולהשתובב ב„מעגל" ההמוני, — ולחיות, מבלי דעת ומבלי חשוב איך ובמה לחיות?

הנה מחזות אחרים עולים מתהום זכרונותיו:

הוא היה אז כבן עשרים. השכלתו היתה ממוצעת: הוא ידע שפות אחדות, גם בחכמת החשבון ועריכת ספרי המסחר היתה לו ידיעה הגונה. ובכן בא לעיר הגדולה א. הנודעה במרכלתה וחרשתה, למצא לו מטרת חייו בעולם המסחר. מדוע דוקא בעולם המסחר? פשוט, מפני כי יהודי הנהו, ודרך אחרת לא ראה, לכתחלה, לפניו.

העיר א. היא עיר גדולה מאד ויש בה „אדם ובהמה רבה"; אך, כמדומה לו, כי הבהמה רבה שם מהאדם. סחר העיר הזאת פרץ ויתרחב בכל קצוי ארץ ויושביה, ומהתגרן היהודי עד שר העיר הנם כולם בעלי בתי־חרשת. בתחלה, בבואו אל העיר הזאת, היה בעיניו כמתעתע וכמשגע. על פני כל העיר רחף ענן כבד של עמודי עשן הארבות הגבוהות, אשר התנוססו על כל צעד ושעל, והאויר המשחת הזה היה לו למחנק־נפש. ברחובות העיר רצו בחפזון המונים המונים של יצורים קטנים מלוכלכים, בעלי פנים רזים, מכוסים באבק פיח הכבשן. אחרי כן נוכח לדעת, כי הננסים המלוכלכים האלה הם עובדים בבתי־החרשת. עצמותיו רועדות עוד עתה בזכרו את הרשם המכוער, אשר עשה עליו מראה הברואים האלה; גם חמלה גם געל נפש העירו בו. וכהוסיפו להתבונן אל הפנים החורים והצנומים של „בעלי החיים" האלה, כן הוסיף לחמול עליהם ולנוד להם. איזה רגש אהבה ואחוה אמתית התעורר בלבבו לאובדים האלה. אל אלהים! — היה חושב אז: — איזו מטרה יוכלו חלכאים כאלה למצא בחייהם? לאיזו תכלית הם שואפים? לאן הם רצים? הם עובדים ביגיע כפיהם ובזעת אפם מבקר עד הערב למען יהי להם במה למלא את קיבתם הרעבה שלש פעמים ביום? ובמה הם נבדלים מהסוסים הללו

האסורים אל דרבן העגלה והולכים ומובילים את המשא אל כל אשר יטם העגלון?

אבל פתאם זכר, כי בא לעיר א. לבקש את תכליתו הוא ולא את תכליה אחרים. ועד מהרה החל להוכיח את עצמו על פניו על דאגו לאחרים בעת אשר הוא בעצמו איננו רואה עוד כל מטרה בחיים. ואז נדמה לו, כי גם העובדים האובדים ההם אינם דואגים כלל לעתידתם, ולוא חפץ, למשל, לשאל את אחד מהם: מה מטרת חייו? – היה עונה אותו בודאי: „ומה ממך יהלוך? האת מטרתך אתה כבר מצאת? דאג לעצמך ולא לנו!"

ובכן החליט לדאג לעצמו, ויחל לבקש לו „תכלית".

ועד מהרה מצא את אשר בקש. אחד מבעלי בתי החרשת הגדולים, העשיר הנודע בן־קיש למשפחת שוינריך, ספחהו אל כהונת ספרי המסחר בבית מרכלתו. ואז נגלו לפניו חיים חדשים, ארץ חדשה ושמים חדשים; הוא החל לסוב במעגל החיים הכלליים. אולם עד מהרה הרגיש, כי ראשו עליו סחרחר במרוץ המשונה הזה, כי חיים כאלה ממיתים בקרבו לאט־לאט את הרגש האנושי ועושים אותו לאיזו מכונה אבטומטית, העובדת בכח אופנים וגלגלים שונים, שיד זרה תסבם אל כל אשר היא רפצה. ואז החלו החיים הסוערים האלה למסוך בנפשו רוח־עועים, רעל וסם־מות; ואז החל להעמיד את אדונו בן־קיש ואת אלפי העובדים, אשר עבדו בבית חרשתו, מחזה מול מחזה ולמוד אותם בקו־משוה, – ורעיונות נוגים בצבצו במוחו.

וכהוסיפו לחשב מחשבות על מצב שני ההפכים האלה, להעבירם תחת שוט הבקרת, כן התחזקה החלטתו כי אדונו בן־קיש הנהו שודד פשוט, והוא הוא נושא כלי משחיתו, הוא המסייע לדבר עברה. לו לעצמו לא היתה אמנם כל סבה להתאונן על אדונו; אליו האיר תמיד את פניו ולא קפח את שכרו. אך גורל העובדים הדלים נגע עד לבו. אם רמה אדונו בן־קיש בפניו את איזה תגרן כמוהו, – עורר הדבר הזה בו רק געל נפש; הן הגונב מן הגנב פטור, היה חושב. ואם אדונו

הוליך שולל את סוחר הצמר, לא יפסיד זה האחרון כלום, כי גם הוא ירמה במדה ובמשקל את התגרן השלישי, והשלישי — את הרביעי. אבל בקפחו את שכר העובדים בבית־חרשתו, בהלינו את פעולת השכירים שבועות וירחים שלמים, — וגם אז, בהגיע כבר תור הפרעון, היה מקריא לו חשבונות כל עובד ושכיר־יום ומצונו לנכות מסך כל אחד כמעט את החצי, בגלל איזו קטנות שבקטנות: זה אִחר לבוא כחצי שעה מן המועד הרגיל, זה ישב בטל רבע שעה, הלז צחק יותר מן המדה ויפריע את המנוחה; ובכן צריך להטיל ענש ולנכות משכר עבודתם לבל יזידון עוד... — לא היה יכול להשאר קר־רוח כבמעשי־עול אחרים. וחטאים כאלה נקרו כמעט בכל שבוע, כי אדונו בקשם בנרות וימצאם. והוא היה יושב על כסאו וכותב את אשר יצונו אדונו, סופר ומונה ומנכה, ומנכה, ומנכה... ממולו עומדים האורגים, הרוקמים ויתר העובדים ומביטים בו בעיני זעם, כאלו הוא האשם בהפסדם. בתחלה, כמובן, ישמיעו קול תלונה חרישית: „אדוני הבוכהַלְטֶר! לפי חשבוני מגיע לי עוד עשרה רובל; הואל־נא ברוב טובך לבדוק את החשבון שנית, אולי טעה אדוני!" — אבל הוא לא טעה! — „החשבון — צדק", עונה הוא את כל מתאונן, והוא מרגיש ברגע ההוא מה חדל ונבזה הוא, מה נקלה ומכוער הנהו... אבל אין להשיב, החשבון — צדק!...

המתאונן מסרב מעט, אך אחרי־כן מתעשת הוא ולוקח את „הקפה" המגיעה לו ועוזב את לשכת החשבון בראש כפוף... וכן גם השני, וכן גם השלישי, וכן — התמו...

אדוניו בן־קיש מתמהמה עוד רגעים אחדים בלשכה, ואחרי הערות אחדות הוא לוקח מאוצר הכסף „גירות" אחדים וממהר אל בית המזמרות הצרפתיות.

— התדע, אדוני, — פונה הוא אליו בעמדו בפתח — המזמרת א. שבה אתמול מאיטליה, והיום היא עולה על הבמה, — ואיננו.

והוא יִשָׁאר בהקַנְטוֹרָה הנבזה ומביט מבלי־נוע, כאבטומטום בעל־עינים, אל הסִפרות המתות של „חשבונות הצדק", אשר עשו אצבעותיו, ומרגיש כי לוּ היה יכול לירוק

בפני עצמו היה עשה זאת בלי כל פקפוק, ולוּ היה עוד אדונו בן־קיש בהקנטורה, כי אז דקרהו בְּעט החד שבין אצבעותיו, בלי כל פחד וחרטה.

ובבקר לא־עבות אחד, בבואו אל לשכת־המסחר, הבהילתהו השמועה כי בית החרשת של אדונו בן־קיש עלה בלילה ההוא על המוקד, ושומר בית האריגה נשרף גם הוא. הוא ידע, כי שרפת בתי־החרשת הן מילתא דשכיחא בעיר א. והנן ממעשים בכל יום; אבל כי יעשה אדונו נבלה כזאת, לא פלל מעודו. עסקיו אמנם לא הצליחו בימים האחרונים, שמיטות כספים נִצלו מעט את אוצרו, אבל בכל זאת לא היה צריך בית חרשתו לְהִשָּׂרף. הוא ידע זאת היטב. ומדוע לא היה יכול הדבר הרע הזה לקרות בלי קרבן־איש? – החל להרגיז את מנוחתו – אם היה לתגרן הנתעב הזה הצדק או לא היה, לשלח באש את בית חרשתו ובית האריגה – הן מן הספיקולַציה המגונה הזאת תפסיד רק חברת־האחריות. אך מי נתן לו הרשות להעלות על מזבח מֶרקורי פועל אמלל, בעל אשה ובנים? – וכי הוא האשם במות הפועל, לא היה אצלו כל ספק ספקא: הוא ירא, פן תהי בקרת וספר הפועל את אשר ראה בליל־המוקד... כן! זוהי עובדה קַימת!

ועוד יותר החלה להשפך מררתו בבוא בשעה העשירית אדונו בן־קיש אל הקנטורה, וכמעט שגוע בבכי לפני כל המשרתים, כאלו כל מה שקרה הדיח עליו שואת־פתאם שלא חכה לה כלל. הוא הסתכל בעיני אדונו בחשד, והלז הבין כי עורך־לשכתו, השתקן העקשן, יודע את האמת המרה.

ואז החלו מריבות־דברים קטנות ביניהם, שנינות, עקיצות משני הצדדים. אך השביתה של הפועלים העניים והרעבים גדשה את הסאה. וביום אחד, אחרי מחלקת ארוכה שהיתה ביניהם, שבה נגלה לפניו אדונו בן־קיש בכל שפלותו וכיעורו הרוחני והמוסרי, – לא יכול הוא למשול ברוחו ויאמר לאדונו, כי הוא, „איש־בליעל“, ויעזב את הקנטורה לנצח.

והנה עוד עובדה:

הוא בא עירה ***. אחד ממכיריו הישנים אמר לו, כי זה בירחים אחדים אשר פתח בית־ספר עברי, בעל ארבע מחלקות, שבו מטיפים, מלבד עברית, דברי־ימי היהודים וכתבי הקדש, גם רוסית, אשכנזית, צרפתית, חשבון, גיאגרפיה והיסטוריה, בקיצור: גימנזיון עברי; ולכן הוא מציע לפניו, מדעתו אותו ליודע־עברית הגון, להטיף שלש שעות מדי־יום בבית ספרו עברית ודקדוקה בשכר שלשים רובל לחדש. מובן הדבר, כי אחרי רעבו שבועות אחדים לא היה צריך לסרב להצעה הזאת. בתחלה התנהג הכל כשורה. אבל כעבור שנים שלשה חדשים הרגיש גם בספירה הזאת את זוהמת החיים. רבים יתפלאו בודאי: איזו זוהמת החיים יכולה להמצא בבית ספר עברי, בגימנזיון עברי, בבית־חנוך לעם? – וגם הוא התפלא במדה לא־מעטה בהודע לו, כי אין זה בית ספר עברי כלל, וכי מכירו איננו מורה כלל! וכל הדברים היפים האלה המה רק „שלטים" לסמא את העינים!

לכתחלה אמר בלבו, כי הוא הוא טועה, כי אולי איננו רואה היטב ואיננו שומע כדבעי. הן בעתונים העברים מדפיסים מודעות ארכות וריקלמות מבהילות זה שנים אחדות על דבר „בתי־הספר העברים" בעיר ***, היכולים להיות למופת לכל בני הגולה בכל תפוצות ישראל. גם הסופר המקומי כתב קוריספונדנציות מלאות תשבחות ותהלות על אדות „הגימנזיונים העברים"; גם כבוד רידקטור עברי אחד היה מרומם ומשבח אותם, את „המורים", כביכול, כי הוא יודע אותם „לאמנים פדגוגים" וכו' וכו', – ומדוע רואה הוא דוקא את ה„חדרים" העתיקים בכל חלאתם וזוהמתם וכיעורם? בודאי המשגה אתו! כן, כן, אתו רק אתו תלין משוגתו... כך היה חושב לפעמים.

אבל הוא לא טעה כלל! וכמו ששמח בתחלה באמרו בלבו, כי שאלת החנוך בעמו נפתרת מאליה על ידי מורים מומחים כמכירו ובתי ספר מצוינים כבית ספרו, – כן לא יכול להתאפק מצחוק מר בהודע לו, כי גם פה רק שקר

וחנופה, שפלות הכבוד ואהבת־עצמו, התחרות ורמאות שוררים בכל תקפם ועזוזם וחלאתם; וכי בתי הספר העברים בעיר * * *, המרעישים את ארבע כנפות העולם, המה רק בהי־חרשת משונים לצבור הון; וכי כל „המורים המומחים והמנוסים" – הם מלמדים הדיוטים גמורים, שכל השכלתם היא רק בהעדר זקנם וקרחתם המבהיקה; וכי השנאה והקנאה והדלטוריה שליטות בין „הפרופיסורים העברים" האלה הרבה יתר מאשר בין המלמדים בעלי הצביון הישן...

וכאשר היתה עוד הפעם הסאה מלאה וגדושה ולבו חשב להשבר ועיניו חשכו מראות את העול והרמיה, שפלות הרוח וכיעור־הנפש השוררים גם „בספירה עליונה" כזאת, – פרצה שנית מריבה בינו ובין אדונו החדש, והוא נשאר עוד הפעם בלי מעמד, בלי „תכלית" בחיים.

והנה עוד מקרה אחד:

אחרי עמל ויגיעה רבה נתקבל בתור עוזר תמידי ברידקציה עברית אחת. הוא קבל ארבעים רובל לחדש, ובמחיר זה היה צריך לעבוד כשתים עשרה שעה מדי־יום. ידו היתה בכל; הוא היה מתרגם „טלגרמות" מארבע כנפות הארץ, שאדונו הרידקטור התפאר בפומבי כי הוא מקבל אותם מ ס ו פ ר י ו ה מ י ו ח ד י ם ומאגינטורות שונות; היה כותב קוריספונדנציות מפריז, ברלין, וינא, נויורק, כמעט בכל שבוע; היה מציע הצעות שונות ועצות מאליפות, בקיצור, היה „בעל־הבית גדול" על עם ישראל. מובן מאליו, כי כל הדברים האלה היה עושה על פי מצות הרידקטור והקראתו, מבלי כל רגש ושום נטיה מיוחדת לצד זה או לצד אחר. הוא נעשה למכונה אבטומטית בידי הרידקטור, ל„תרנגל קורא" בכל שעה שהיה הרידקטור חפץ, וכל מה שהיה מצונו הוא עושה. פעם היה לחוקר מדעי ותוכן מלומד, היודע שבעים ושבע חכמות ולשונות, ופעם למבקר מנקר באשפתות, ופעם למטפל ברפש, הנקרא „פובליציסתיקה", הכל כפי אשר היה נחוץ באותו שעה.

הוא נסה אמנם בתחלה להתנגד אל העבדות הרוחנית הזאת, אבל בהיותו מילדותו כמעט חסר רצון מיוחד והוא, הרידקטור, היה ערום כנחש ויודע להלוך כנגד החיים „בשביל הזהב" ולרקד על „שני קצות הרובל" ולשעבד לו אנשים באמצעים שונים, — נצחהו עד מהרה, ויבטל את כל ישותו ורצונו מפני ישותו ורצונו של הרידקטור.

וכן עברו ירחים אחדים. הוא עבד בהרידקציה ואדונו החדש היה, כנראה, מרוצה בו, כי ביום בהיר אחד נתן עליו את משרת המזכיר ויוסף לו גם עשרה רובל לחדש על משכרתו. ימים אחדים ישב בחדר כתיבתו של הרידקטור, שאיש לא נועז להכּנס שמה בלי רשיון מיוחד, והרידקטור החל „לכבדהו בפקודותיו". הרידקטור מקריא לפניו, כמורה לפני תלמיד ותיק, והוא כותב... כן עברו כחדשים אחדים.

אךְ פתאם החל להרגיש, כי בכל קרביו תוסס איזה רוח־מרד גם נגד איש גדול ומפורסם כהרידקטור... וכהוסיפו להשקיט את רגזו, כן הוסיף להתרבות ולהתגדל ולפרוץ החוצה.

ועוד הפעם מלא „מקרה קטן" את סאת הסבלנות: הרידקטור הציע לפניו לערוך מכתב אחד, אשר ישתמע לשני פנים... כל עורקי גוו הזדעזעו משאט נפש ונאצה מסותרת לצעקן הגדול והאיש הקטן הזה, ויענהו כי לא יעשה כדבר הזה. הרידקטור אים עליו כחצי שעה, ובראותו כי כל איומיו לא פעלו על מזכירו את הפעולה הדרושה, ונהפוך הוא, עוד עוררו בלבבו את רוח המרידה והעקשנות בכל עזוזן, — החל להקל בכבידו ולהזכיר לו עונות ראשונים, אשר עשה הוא בשבילו ובמצותו...

ועוד הפעם מחלקת־דברים ושנינות ועקיצות משני הצדדים — וחבילתם נתפרדה.

והנה עוד מעשה, והנה עוד מחזה... אבל, רבונו של עולם! היכול יוכל לזכור את כל המעשים והעובדות והמאורעות המכוערים והמגונים, אשר קרו לו בימי חייו

המעטים ואשר זרעו בלבבו שנאה עזה כמות לכל המין האנושי? הן אל כל אשר פנה מצא רק כזב ושקר גס, רמיה ובצע־מעשקות, חנופה והונאה עצמית, ואל כל אשר הלך — תגרנים, תגרנים, תגרנים!... מהחנוני המלוכלך עד הרידקטור הנהדר אין איש ישר ותמים, הכל „סוחרים ומוכרים", הראשון — מליחים ובצל ושום ואבטיחים, והאחרון — עצות, הצעות ווְעוֹת בסגנון של בר־סמכא נורא, לכל אשר יתנו הרוח, רוח בצעו!

יש אשר עתה הוא מאשים את עצמו, כי הוא הוא האשם כי קצה בו נפש כל בני האדם, ובצוארו תלוי הקולר אם היה מוצא בהם רק גזל ועשק ושפלות הנפש, רק רמיה ומסכות על כל צעד. גם הוא היה צריך לשים אֵפֶר על עיניו, גם הוא היה צריך לחול במחולות־המחנים הכללים... כן! היה צריך! אבל הוא הן לא יכול, לפעמים למרות חפצו, להתרגל עם כיעור החיים! הלא הוא מצדו השתדל דַיו להיות כמוהם, לחשוב כמוהם ולעשות כמוהם; כמה פעמים היה משקר, מכזב, נשבע לשקר — והכל בשביל „שלא לפרוש מן הצבור"! —

היו הימים שהיה מבקש לו נֹחַם בחברת המין היפה והרך. הגברים, דמה, אולי אנוסים הם לעשות את אשר הם עושים; החיים והצרכים מכריחים אותם לכל אלה. אולם בנשים ימצא לו את „האידיאל" שלו; הן באֶסתטיותן החיצונית והפנימית לא תהיינה כגברים השואפים לבצע, לא תעשינה כמעשיהם ולא תחשבנה כמחשבותיהם; הן תנחמנה אותו מיגונו ומעצבונו על רשעת המין האנושי; הן ברַכּוּתן וחִנן... אבל, אל־אמת! בזכרו עתה את כל הכיעור והשפלות והחלאה וקטנות הלב והמוח שמצא ב„מין הרך" — סומרות שערות ראשו... אם את הגברים מקלקלים החיים הנשחתים ומשאלותיהם ותאוותיהם הנפרזות, הנה הנשים הן המקלקלות את החיים! — הנה העלמה הזאת אוהבת אותו ונשבעת לאהבהו „עד הקבר". אך למה היא אומרת כזאת? בשביל מה היא נשבעת לו לאהבהו? למען אשר יאהב הוא אותה, למען אשר ילבישנה עדי־עדיים, למען ישחק וישתעשע אתה ויפלסלנה בכל עת

תמיד! ומדוע היא דורשת, כי לה רק לה יקריב את כל חייו ואהבתו ונשיקותיו וסלסוליו? -- ומדוע תהפך „האהבה הקדושה" ההיא לפתע פתאם לשנאת־מות בהודע לה, כי גם לאחרת לבו נוטה? איזו נפש ישרה תוכל לדרוש מחברתה, כי תתן לה את כל אהבתה? -

---

ועוד הפעם עובדות אחדות:

הוא התודע אל עלמה עשירה אחת. את מספר שנותיה לא ידע; יפה מאד לא היתה, אבל הרבה „אִשִׁיוּת" היתה לה. ובשבוע השני להתודעותם החלה כבר להראותו בכל הליכותיה ומדברותיה עמו, כי חפצה היא שיאהבנה, או כי היא תהי אהובתו. והוא לא מצא בה כל דבר מצוין, אשר היה יכול למשך את לבו אליה ולקשור את נפשו בנפשה; ויתנהג עמה בקרירות־רוח גמורה, אשר עוררה עוד יותר את קנאתה ועגבנותה אליו. פעמים רבות היתה משמיעה אותו בשיחותיה דברים או חצי־דברים, הנשמעים לכאן ולכאן. אך הוא היה עושה את עצמו כלא שומע. הוא היה בישן וצנוע מילדותו, ופריצותה של מכרתו הראשונה עוררה בקרבו געל־נפש לה. אבל היא „סובבה" אותו בלי הרף, עד כי הוכרח, למרות רצונו, להשמיענה דברים מרים ברורים, כי כל עמלה ויגיעותיה „לצודו ברשתה" - לשוא, ולא יעשו כל פרי. ואז פרצה כמעט מריבה ביניהם: היא חרפתהו, כי „לב־אבן" לו, ואינו ראוי להבין ולהרגיש את ערך „האהבה הקדושה" של האשה. ואחרי מריבת הדברים, שהיתה לו כעין טרגי־קומידיה, החלה העלמה העגבנית לשנאהו ולרדפהו עד חרמה, להקל בכבודו ולהתכבד בקלונו...

והנה עוד עובדה:

על משתה־משפחה אחד הציגוהו לפני שתי אחיות, עלמות תמימות, כאשר נראו לו בתחלה. עברו ימים אחרים ויקבל הוא מכתב־הזמנה לבקרן בביתן. והוא בקרן באחד מערבי הקיץ. האחת נגנה על הפסנתר, והשניה שרה את

השירה: „עֵינֵי־תַאֲוָה, עֵינֵי־לַהַב". המנגינה והשירה פעלו עליו פעולה מכוערה מאד, הודות להעויות המשונות והעגבניות של המשוררת והמנגנת. ואז החל להסביר להן את ערך המוזיקה הנכון, כי היא לא נבראה בשביל להרתיח את הדם כאשר הגבירות הנכבדות של „הטרקלינים המרווחים" מדמות בנפשן; כי המוזיקה היא שפת הנפש הטהורה והישרה, ולעקם את מושגה והוראתה האמתיים, לחלל את קדושתה ולטמא את טהרה ולהשתמש בה לצרכים עצמיים ידועים, — זהו עון פלילי, וכזאת עושים רק קומדינטים, שַׁנְסוֹנִיטִינוֹת ומנגני־הרחוב. הוא דבר אז בהתלהבות פנימית כחצי שעה, ושתי העלמות הביטו אליו באיזו הדרת־הכבוד והשתוממות רבה. ואז החלו להתענין בו ובזָרותו, אשר היתה להן בתחלה כהדשה גדולה, שלא שמעוה עד היום ההוא. ואחרי כן החלו קריצות־עין מלבבות, העויות מושכות ואמרות מעוררות. אך הוא לא הרך עוד הפעם את „לבו האבן", ולא היה עוד הפעם ראוי „להבין ולהרגיש את האהבה הקדושה של האשה". ועוד יתר בחלה נפשו בשתי האחיות העגבניות, בראותו כי כל אחת מתאמצת בכל מיני אמצעים ודרכים למשכהו אליה ולהרחיקהו מעל אחותה.

ופעם אחת הוכיחתהו הבכירה על פניו, על היותו סמרטוט ואין בו גם קורטוב של „גבר". „כל הנשים — אמרה לו בקרצה בעיניה — אוהבות, כי יהיו הגברים אמיצים ולפעמים גם חצופים מעט"... הוא הבין את פשר המלים, ומן היום ההוא והלאה לא דרכה כף רגלו על מפתן ביתן.

ועוד עובדה אחת, שזכרונה נשאר בלבו בכל עצמתו ותרגיותו:

הוא התאכסן בבית אשה אלמנה, שהיתה לה בת־יחידה, כבת ארבע עשרה שנה. ביום הראשון לבואו שמה הרגיש כבר איזו התקרבות חמה אל הילדה הנעימה והחביבה ההיא. היא למדה בגימנזיון, והוא היה עוזר לה כפעם בפעם, בשובו

אל מעונו מעבודת היום, בהכנת שעוריה, ובפרט בחכמת החשבון, שמוחה לא היה יכול לתפוס כדבעי. היא הפליאה אותו בתשוקתה הגדולה לקריאת־ספרים ובהשגתה העמוקה את הקרוא. ומדעתו כי התקופה של שלש עשרה וארבע עשרה שנה היא תקופת המעבר לבנות־חוה, ובמוחותיהן ולבותיהן מהלה תסיסה ידועה, — שם עין על קריאתה, וספר „מזיק" לא היה מרשה לה לקרוא. והיא שמעה תמיד בקולו, כי גם היא, כנראה, אהבתהו אהבת אחות. אבל מה נדהם ונפעם היה בבואו פעם אל חדרה, בהעדרה, וימצא על שלחנה את הספר „הסונטה הקרייצרית" של טולסטוי, בהכנסה חחדרה ראתה, כי הוא אוחז את הספר בידו, ותתאדם מאד. ואז התפרצה תוכחה מגולה מפיו, והיא בתחלה התנצלה, כי חברתה נתנה לה את הספר הזה מבלי דעת את תכנו, כי היא גנבתהו מארון אחיה. אולם באמור לה הוא, כי ספרים כאלה איננה רשאית עוד לקרא, והוא אוסר עליה קריאה כזו, — החלה להתגר בו בסגנון, אשר היה מוזר עד כה גם לה גם לו. ואז פרצה מריבה ביניהם: הוא חפץ לשרף את הספר ההוא, והיא החלה להתקצף ולהתוכח אתו, כי „אין לו רשות להשתעבד בה ככה!"...

הוא לא השיב לה את הספר וכחדש ימים לא דברו איש את רעהו מטוב ועד רע, והדבר הזה, כמובן, המר גם לה גם לו במאד מאד.

ידידותם אמנם התחדשה עד מהרה, אבל הוא החל להביט אליה בעיני־חשד מעט, והיא נשתנתה מיום ליום. בעיניה נכרת היתה לפעמים איזו אש זרה, ובהליכותיה אתו — התחלת עגבנות. הוא היה מטיף לה מדי־פעם על דבר הצניעות והבישנות, אבל מבט קורץ אחד שלה היה שם לאל את כל דברי מוסרו!

ופעם אחת — היא היתה אז כבת חמש־עשרה — טילו שניהם ברחובות העיר הראשיים, והנה תמונה מכוערה לנגד עיניהם: ריבה משרכת־דרכיה אחת עלתה כמו מן האדמה

ותקרוץ אליו מרחוק בעינים משונות... הוא התאדם ויתחלחל גם יחד, אך מפי הילדה בת חמש עשרה פרץ שחוק אדיר וציני מעט... הוא הביט אליה בתמהון־פחד, והיא לא חדלה מצחק על תבוסתו...

ואז בא הקץ לידידותם... בו בערב הודיע את בעלת־הבית שלו, כי עוד רק החדש הזה יתאכסן במעונה. בעלת־הבית השתוממה מאד ותהי נדהמה לידיעה הזאת ותפצר בו לשוב מהחלטתו, אך הוא התעקש. היא התנכרה בתחלה, כי לה אחת היא אם ישאר הוא בביתן או לא. כשלשה שבועות אחרי ערב הטיול ההוא לא רברו ביניהם דבר. אבל בבוא היום השלשים ואחד של החדש, והיא ראתה כי הוא צורר את חפציו, – נתנה את קולה בבכי ותתיפח הרבה על מטתה. האם הבינה כי פרצה מריבה „בין הילדים”, ותתפרץ אל חדרו ותתחנן אליו לוַתר הפעם ולסלח ל„שובבה”, אך הוא באר לה ברצינות את סבת גזרתו הפתאומית; הוא הודה לבעלת־הבית, כי אהב את ילדתה יותר מאשר את עצמו, אבל אהבתו אליה היתה רק אהבת־אח טהורה ונקיה מכל שמץ חלאה של התאוה. ובראותו כי אהבתם התחילה להתכסות באבק מלוכלך, וכי בתה החלה להרגיש את „הנקבה” שבה ולהשתמש בהרגשה הזאת, – איננו יכול לראות כבלע את הקדש...

והוא עזב אותן... בימים הראשונים היה כמשוגע ולא ידע נפשו. היא חלתה מעט, והוא בא לבקרה. בהכנסו אל חדרה מצא אותה שוכבת במטתה חורת מאד. אמה לא היתה בחדר. הוא הושיט לה את ידו בצחוק־קל, אך היא לא חפצה לקחתה. הוא התישב על הכסא אצל מטתה ויחל להתרפס לפניה בסגנון־התול, והיא הסבה את פניה אל הקיר. בשבתו כחצי־שעה, והיא לא ענתה דבר על כל שיחתו, קם מעל כסאו להפָּרד ממנה... ופתאם קפצה מעל המטה, כמעט ערומה, ותפול על צוארו ותתיפח בהתרגשות עצומה. הוא הרגיש רגעים אחרים איזה תענוג משונה וחלחלה פנימית בכל ברי גוו... חָזה החשוף הופיע לנגד עיניו בכל עצם

יפיו וקסמו... רעד נורא הכה את מוחו בחזקה, וישק לה בפעם הראשונה... רגעים אחדים אחז אותה, והיא לחצתהו אליה בכל כחה... אך עד מהרה התעשת וישכיבנה במטה. היא הביטה אליו בעינים מפיקות חדוה ורצון, ותגחך. חזה הלבן ההרומם בחזקה. הוא הביט אליה כמו בערפל... ודמו החל לרתוח בעורקיו כמרקחה...

ופתאם התרומם מעל מושבו – ויגס, מבלי קחת ממנה את ברכת הפרידה...

ויותר לא שב אליה.

ועוד עובדות קטנות וגדולות בעלמות מכוערות ומתיפות, בגבירות חסרות־שָׁנים מתקשטות ומבקשות „בחורים" – והוא החל להעב ולשקץ את „המין היפה" עם כל יפיותו החיצונית וכיעורו הפנימי. ואז החל לבקר את חיי הנשים ההוים ושאיפותיהן, ערמומיותן ורמאותן, ריקניותן וקלקלתן – ויבא לכלל דעה, כי רק הנשים אשמות באסון כל המין האנושי וצרותיו. מדוע זה אין משתדלות הנשים הישרות בנפשותן – אם ישנן – כי לא יהיו הרחובות והשוקים והחוצות והמבואות מלאים משרכות דרכיהן, המפיצות זמה ופריצות, השחתת המדות וחיים בהמיים בכל פנה שאנחנו פונים! מדוע לא תשימנה לב להקטין, לכל הפחות, את האסון האנושי הזה? מדוע צוחקות בלבן הנשים בהפָּגשן את „חיה" כזו? ומדוע לא תתעוררנה ליַסד בתי־ספר ובתי־מקלט מוסריים לנדחות החטאות האלה, להורותן את הדרך הטובה והישרה ולהחזירן למוטב?! כי מי יכול לחנך ולאַלף אמללות כאלה, אם לא הנשים הישרות? וכמה מן הנשים „הישרות" עודן מרבות זמה באמצעים ודרכים שונים; בעתונים למָדות, בפוך, בששר, בחזה ובכתפים מגולות, בקריצות־עין, במחולות ציניים ועוד תעלולים כאלה, שפעולתם הרעה כבר נכרת דַיָה על כל המין האנושי?! ומי אשם בזה אם לא הנשים? מדוע מרגילות ה„אמהות הישרות" את בנותיהן, משלש עשרה שנה ומעלה, „למצא־חן" ולצוד „חתנים" בשבתן עוד על ספסלי

בית הספר?!

הוא זכר את אשר קרא בספרים פילוסופיים שונים, כי האשה בטבעה אוהבת להיות צעצועה ולשחק עם צעצועות עוד מימי ילדותה. הבנים, הבעל, האהבה – הם המה רק צעצועים לאשה, שצריכה היא על פי שאיפתה הטבעית להשתעשע בהם ולעשות את עצמה לצעצועה להם. אבל לו השתמשו הנשים רק בשאיפתן הטבעית ובאמצעיהן הטבעיים, כי אז לא היתה עוד הרעה גדולה וכבירה כל כך! אך הן הן ממציאות להן תמיד אמצעים ואופנים חדשים מלאכותים, מזויפים, נתעבים ומכוערים, שרבם הם נגד טבעיותן! – הן עושות הכל, את המותר ואת האסור, רק להתיפות ו„למצא־חן" ולצוד גברים; להיות לצעצועה ולהשתעשע בצעצועות! –

הוא אמנם ידע, כי הגברים גם הם עושים וחושבים כן, כי גם הם מסיעים לדבר עברה במדה מרובה „והא בהא תליא". אבל על אדות המין העריץ לא חפץ כבר להתפלפל הרבה, אותו נאץ זה כבר; וכל תקותו היתה למצא פנה טהורה, לא מטֻמאה מחלאת החיים ואהבה עצמית, בלב האשה. אך גם פה נכזבה תוחלתו, גם משם יצא נרכה ונדהם ונפעם ובלב מלא כעש, יגון ומכאובים על כל גרותיו.

ובכן, געלה נפשו בכל החיים ובכל האנשים בצביוניהם וגוניהם השונים. הוא לא יכול לחיות חיים כאלה בתוך אנשים אשר כאלה. הן ראה ראה, כי כל אחד, וכל אחת, יודע ומבין את רשעתו וכיעורו, אלא הוא מתאמץ למרוד באמת להנאתו ולטובתו, הוא מרצה לאחרים לרמות אותו, בדעתו כי גם הוא ירמה כמוהם... „חטוף מידי ואני אחטף מידי אחרים" – זוהי הכתֹבֶת של דגל חייהם.

וכאשר נלאה נשוא את החיים בכל ארחותיהם ואת האנשים בכל מסכותיהם, עלה רעיון בלבו לשוב לזמן מה אל אבותיו. גם עתה איננו יודע לאיזו מטרה שב הביתה, בהיותו בטוח כי ביאתו ושבתו לא תוכלנה לעֲנג הרבה את

אבותיו וקרוביו. בלבו לא נשאר אז גם זיק־תקוה אחד להֵרפא ממחלת השפק והשנאה לַבריות, שמלאו את כל קרביו. אך מה היה יכול עשות אחרת? לאבד עצמו לדעת לא חפץ ולא היה ביכלתו; לא מפני יראת המות, או דבת העם אחרי מותו, או גם הענש ב„עלמא דקשוט", אלא פשוט: הוא חפץ עוד להִלָחם עם החיים כל עוד נפשו בו, כל עוד יש קורטוב־חִיות בקרבו, עד טפת דמו האחרונה. הוא חפץ להאָבק, לסבול ולשאת בחלום ובהקיץ, ביום ובלילה – ולהֵאָבק. ומלבד זאת, חשב את האבוד־עצמו לדעת לאיזו פ ח ד נ ו ת מגונה; על פי דעתו ושיטתו, האנשים המאבדים את עצמם לדעת הם רק „ארנבות פחדניות"; האיש צריך להִלָחם עם החיים עד יום המות...

יוכל היות, כי אנשים „בעלי־דעת" יחשבו הגיון כזה לפַּרדוכסיות, אבל הוא חשבהו לאַכסיומיה גמורה, ויחליט בנפשו לחיות ולסבול ולהלחם עד אשר ינתק פתיל חייו מ א ל י ו, אף כי ידע היטב כי בחייו יגרם רק צער ומכאובים להוריו וקרוביו הרבה יותר מאשר במותו.

ובכן, שב הביתה. הכל בכו הרבה בכֹה בהסתכלם בפניו הכחושים והחורים, בעיניו הקפואות, כאלו כבר מתו; וביתר שאת התיפחו, בראותם כי הוא עמד כגֹלם אלם בקרירות־רוח גמורה, מבלי הניע אבר, ויביט אל תמונת הבכות, אשר סביבותיו, ובעצמו לא הזיל אף דמעה אחת, אף רסים קטן אחד, בעת אשר אבותיו וקרוביו גועו בבכיה.

כן עברו ימי־עמל אחדים. עם אנשים דבר מעט מאד; נפשו בחלה בברכותיהם, ידידותם ורחמנותם. ולאט־לאט החל להתרגז ולהתקצף מהסלסול והטפוח הנפרז, שהראוהו מחמלתם עליו. והאם הוא נצרך להנחומותיהם והשתתפותם בצערו? ההוא שאל מהם את אהבתם וחמלתם?

אבל יד אבותיו החמה עשתה מעט את שלה, ולבבו הנקפא החל להמוס מתחת נשיקות אבותיו, אחיו ואחיותיו הנאמנות; והם החלו כבר לשמח על התמורה לטובה הזאת. אך שמחתם היתה עד ארגיעה.

פעם אחת, ביום אביב צח, טיל הוא עם אחותו קלרה

בין שדרות העצים אשר מחוץ לעיר. הה! הילדה הנעימה והטובה הזאת! מה אהבה אותו בכל נפשה ומאודה! ומה מאד היתה אוהבת לנשק את לחייו החורות!...

אחות אמללה!...

הם טילו בין שדרות העצים. היא ספרה לו בדיחות שונות, כמו שמספרת האֹמנת הנאמנה לילד חולה ומפונק, והוא מצדו גחך מעט. וגחוכו היה יקר לאחותו מאד, יען כי דבר כזה קרה רק לעתים רחוקות מאד; והרבה, הרבה שנינות, בדיחות, משלים ומהתלות היתה צריכה לפַזר עד אשר נראתה בת־צחוק על שפתיו.

בגשתם אל לִבנה אחד ויחפצו להנפש, התחלחל הוא מאד ממראה־עיניו, כאלו נשכהו נחש. מתחת הלבנה השני, במרחק חמשה או ששה צעדים, ישבה עלמה צעירה לימים, בעלת פנים חורים מאד ושערות פרועות ובגדים פרומים... והעינים... אל נורא! – מה איומות היו העינים הפראיות השחורות ההן... ועוד יותר נזדעזעו כל אבריו בהרגישו, כי העינים הגדולות האלה לטושות ישר אליו.

הוא התעַנין וישאל את קלרה, מי היא העלמה המוזרה. אולם קלרה לא ענתה אותו דבר ותמשכהו בשרוֹלו ללכת משם. והשתמטותה זאת עוד הגדילה את התעַנינותו, ובהחלצו מידי קלרה בחזקה נגש אל העלמה החִורה וישאל אותה: מדוע חורת הנה ככה? –

והיא התבוננה אליו בעיון גדול בעיניה החודרות והפראיות, כאלו חפצה לבלעהו, ותען:

– אנכי חורת, כי משגעה הנני; אך מדוע אתה חִור ככה? – הגם אתה משגע?...

כל עצמותיו רחפו. הוא הביט אל קלרה – ופניה חורו כסיד. ובראותה, כי הראיון הזה פעל עליו פעולה רעה, החלה לזרזהו לשוב הביתה. אך הוא לא הסכים על נקלה. הוא לא יכול להפרד מהרה מאת האמללה החורת, וכמדומה לו, כי ברגע הראשון הרגיש כבר

איזה קשר אמיץ שבין שניהם.

וישב אצל המשגעה ויחל לשוחח אתה. זמן רב ארכה שיחתם, והוא הרגיש איזה תענוג טמיר בדבריה הרַכים... הוא אחז בידה הצנומה – ויתחלחל מבלי־משים... אך עד מהרה חש זרועות חמות ונשימת חזה לוהט... הוא הקיץ, וירא כי קלרה אחותו, אשר כמעט שכח את מציאותה, חבקתהו בזרועותיה, כאת ילד קטן, ותתחנן אליו בדמעות־שליש לשוב הביתה. היא בכתה הרבה ותנשק לו ותחלצהו אל לבה ההולם, עד אשר נאות לה.

אבל פני המשגעה הנעימים ודבריה המלבבים נחרתו עמוק עמוק במוחו. הוא לא יכול לשכח את העינים השחורות הגדולות... לא יכול!

וביום המחרת הקיץ משנתו בשעה מאוחרת מאד, והדבר הזה הרגיז במדה מרובה את מנוחת אבותיו ואת מנוחת קלרה אחותו, שבהקיצו מצא אותה יושבת על מטתו ומסלסלת אותו ומוחה את הזעה הרבה מעל פניו, שהיו חורים אז יותר מאשר ביתר הימים, ומעל ראשו הלוהט באש פלדות. כל הלילה חלם והגה בשתי העינים של המשגעה...

לפנות ערב בקש מאת קלרה, כי תלך אתו לשוח (כי רק אתה היה מטיל), אך בפעם הזאת השתמטה ממנו באמתלות שונות. הוא התעקש ויאמר, כי ילך לבדו. ואז בטלה את רצונה מפני רצונו.

והם הלכו – למרות התנגדותה העצומה של קלרה – אל ה„שדרות". אבל שם לא מצא את המשגעה בפעם הזאת, והדבר הזה המר לו מאד מאד.

וביום השלישי התגנב חרש מביתו וישם את פניו אל ה„שדרות". מתחת הלְבנה ההוא מצא א ו ת ה. הם הושיטו את ידיהם זה לזו כמכרים ישנים, ויחלו לשוחח ביניהם. והיא ספרה לו הרבה, הרבה על אדות חייה הקודמים המרים: על אדות עלם אחד שבגד בה, ועל אדות אביה שמת ועל

אדות אמה הנקראת „צפורה העז". וכל דבריה נאמרו באיזה מין רֹך ונעימות, שהמסו את כל הקרח שבלבו הקפוא. עיניה הנפלאות בערו, בערו בחמימות רבה אליו כל כך! ובהוסיפו להקשיב את שיחתה ולהתבונן אל קלסתר פניה, כן הוסיף לשקוע בתהום מחשבות מוזרות, בלַבירינטום של רעיונות מבהילים ומבולבלים...

נחמיו נכמרו מאד על האמללה הזאת, ויאחז בידה וילחצנה אל לבו בחזקה. היא לא התנגדה אליו. רגעים אחדים ישבו בדומיה. פתאם החלה לבכות, ובכיה פלח את לבו מאד... הוא התקרב אליה ויחבקנה בהתלהבות רבה ויכס את פניה החורים בנשיקות רבות מאד... אך עד מהרה קפצה מעל מקימה, בהלחצה מבין זרועותיו, בקול צחוק אדיר: חַה–חַה–חַה! הלא משגעה אתה מנשק! – חַה – הֶה – חַה!...

הוא לא הספיק עוד להתאושש מתמהונו – ולנגדו עמדה קלרה אחותו חורת ונפעמה עד מאד. היא לא נתנתהו להוציא הגה מפיו... ועוד הפעם נשיקות והפצרות ותחנונים וסלסולים – והוא שב אתה הביתה.

מן היום ההוא והלאה שמרו את צעדיו ולא נתנוהו לצאת ממש את הבית, כאלו היה אסיר, ובין ה„שררות" לא טיל עוד.

ואז החלו ימים רעים גם לו גם לאבותיו וקרוביו, ימי מצוקות הנפש וענויי הגוף, ימי מכאובים ויסורים גדולים משני הצדדים. הוא הרגיש איזה מין ריקניות בכל נפשו, מעין בטול היש, בטול עצמו ובטול כל העולם והחיים בו. הרבה הרבה סבל ברגעי הבדידות האיומים, עד אשר עָמם בלבו גם הניצוץ האחרון... כל היום היה יושב כאלם; רק מחשבות, מחשבות רעות, תהום גדול ונורא של הרהורים סבוכים ובלולים דקרו וינקרו את מוחו ביום ובלילה. וכהוסיפו לחשב על אדות החיים הכלליים בצביונם ההווי ועל אדות האנשים ההוים, – כן הוסיפה השנאה להם למלאות את כל חדרי לבו במדה גרושה ונפרזה. ויש אשר התעוררה התאוה בלבו להרוס ולגדע,

להחריב ולהכרית ולהשחית חיים אשר כאלה ואנשים אשר כאלה...

והיא נאין ויתעב את הכל; גם את אבותיו ואחיו ואחיותיו, גם את קלרה. כי מה היא אהבתם, אם לא אונאה ורמאות עצמית? מדוע, שלמה, בשביל מה הם אוהבים אותו? יען כי הוא בנם, הוא אחיהם, הוא שלהם!... ומדוע אינם אוהבים את המשגעה האמללה? יען כי היא איננה שלהם, איננה שלהם?!

ולזאת אהבת־אבות, אהבת אחים יקראו?... הלאה! הלאה! הלאה רמאים עם אהבתכם המזויפה! אני מתעב אתכם, אני מקלל אתכם! הלאה! הנכם היתוריער! אהבתכם — בהמית, חייכם — בהמיים, ואתם — בהמות!... הלאה! הלאה! הלאה! —

ופעם אחת, ביום חג, כמדומה לו, ישב בחדרו על יד החלון וישקף אל פני הרחוב, אשר המה מעבריב ושבים ומטילים נהדרים. פתאם ראה, בין צבור גדול של נערים מן השוק, אותה... היא היתה פרועה מאד; הפוחזים רדפוה ויעפרו אחריה בעפר... היא רצה כברות סיפה, והם רצו אחריה ויקראו מלא... דמו החל להתות בעורקיו... ובין רגע עמד אצלה, שבראותה אותו נתנה את קולה בבכי: „הה, הצילני נא! הם מכים אותי!"... פתיל סבלנותו נתק... איזה רגש של נקמה ורצח התעורר בלבו, ויחל להכות מגיחים בכל אכזריותו... אחרים מהם נפלו מתבוססים בדם, והנותרים נסו ויתפזרו לכל עבר... היא עמדה מנגדו חורת עם שערות פרועות ובגדים פרומים ומלוכלכים, ותבך מרה... הוא הביט ישר בעיניה הגדולות והבוכיות, שהיו לטושות אליו במפיקות תודה ותחנונים... ועוד מבט אחד, ושני, ושלישי ——————

והוא אחז בידה וירוצו... היא לחצה את ידו בין אצבעותיה בחזקה, כלביאה טורפת... והם נשאו כברות סיפה... הפוחזים התקבצו שנית וירדפום ויקראו: „חתן־כלה" משוגעים! השליכו אבנים! מזל־טוב!"...

ואז הרגיש את האבן הראשונה על מצחו ולחלוחית אדומה על לחיו...

מחוץ לעיר עמדו. בין רגע כתרום המון־עם ובינידם גם אבותיו ואחיו ואחיותיו... אך הוא לא הכירם... קלרה נפלה על צוארו ותתעלף -- אך הוא החזיק בידי המשגעה ויתן את קולו בצחוק פרוע...

„יוֹדֶלִי".

(מצללי העבר).

א.

לפני שנים רבות, בהיותם עוד תינוקות של בית רבן, לא היו רחוקים זה מזו כמו עתה, ולהפך – אז היו קרובים מאד. אז לא היה הוא מתבַּיש כלל לאחוז בקצה שמלתה שגלתה טפח מלפניה וטפחים מאחוריה והיה קורא בקול גדול: „הו, הו, נו, סוסתי! מהרי! נא! עמדי! הימיני! השמאילי! רוצי! נא! עמדי! פררר!"... ויהי כאשר פגרה היא מלרוץ ארח, ויאחז הוא בשוטו ויעיפנו מעל לראשה המלא תלתלים, לאות אזהרה חמורה, כי אם מרה תמרה את פיו ולא תמהר לרוץ ארחה, – לא יחוס הוא עליה ויכנה בשוטו אחת ושתים, אחת ושלש...

ויש אשר היה הוא הסוס והיא היתה שמה רסן בפיו ותמשכהו אל כל אשר היה רוחה ללכת. ואז נראה הוא – בחפצו להוכיחנה לדעת, כי הוא ממלא את חובתו בדיוק הרבה יתר ממנה – על מגרש בתי־התפלה, שהוא גם מגרש „החדרים", צועה ברוב כח כסוס אביר במלחמה, הולך בגאון וגדל־לבב, רוקע ברגליו הנה והנה ומתאמץ בכל כחו להֵחָלץ מידיה ולברוח אל כל אשר יטנו רוח משובתו. אך היא מצדה לא היתה מתעצלת, במקרים כאלה, לעצרהו בזרמתו והיתה מושכת בחזקה את ה„מושכות", חבל דק וארוך, שנתנה לה יֶנטה החנונית המביאה סוקר אל ביתם בכל ערב שבת.

אכן, היו ימים אשר הם היו קרובים מאד, עד כי ההתקרבות התמימה הזאת העירה את קנאת חבריהם, ויכנום בלעג „חתן־כלה". אבל הם לא התבישו כלל בשמעם את הלעג המר הזה מפי המלמד וה„עוזר" והמוני התינוקות והפעוטות בני־גילם, אשר ראו את ה„כלה" רבקה'לֶה בוכה כנגד ה„חתן" יודלי (או, כאשר קראו לו חבריו בלעג, יודֶדֶה, על החליפו בקריאה את ה„ל" ב„ד"), – בשכבו סרוח על הספסל ופניו למטה, ואצלו עומד הרבי ולוקה עד המקום שידו מגעת...

וה„חתונה" הזאת היתה רואה היא לעתים קרובות מאד: בכל ערב ראש חדש, כאשר הביאו כל הילדים „מעות ראש־חדש", והוא – רק הוא! – לא הביא אף פרוטה אחת; כי על תחנוניו ובקשותיו היה מקבל תמיד מענה קצר מאביו ואמו: „אין לנו מאומה, יודלי!" – ומה מאד היה מתחמץ לבו בקרבו בראותו את כל חבריו מביאים איש איש להרבי וה„עוזר" בל"ג בעומר, בחנכה, בחמשה־עשר, בפורים וכדומה – מעות ומיני ממתקים לתשורה, והוא, רק הוא, איננו מביא מאומה! וגם שכר הלמוד עודנו חַיב מהזמן שעבר. וכל אזהרות הרבי והרבנית והעוזר והתראותיהם שבו ריקם, וה„קבצן" לא יבוש עוד לבוא מדי יום ביומו החדרה בין יתר התלמידים, המשלמים שכר־למוד במועדם. „ולולא היה הוא הטוב מכל התלמידים, כי אז בודאי הייתי שולחהו לעזאזל" – היה הרבי אומר לפלוניתו היקרה.

אולם לעמת זאת היה הרבי מדקדק עם יודלי כחוט־השערה בכל עת ובכל שעה, וגם שגגותיו היותר קטנות וזעירות היו לזדונות, וגם הדבר היותר פחות היה יכול להעלות עליו את חמת הרבי והרבנית והעוזר; ואז שלמו הם לו ביד נדיבה, ואז נראה הוא על המהפכת, ואז נשמע קול בכיו הנמוך והעצור, ואז לא היתה יכולה גם היא לעצור בעד דמעותיה הקטנות והחמות.

ובגלל הדבר הזה כֻּנו שניהם בכנוי „חתן־כלה", אף כי הכל ידעו, שהשם הזה אינו נאה להם כלל: כי הוא בן ה„קבצן" טודרוס המו"ס, והיא בת „גביר" העיר ר' נח קרוֹנֶנבֶּרג,

ב.

ואחרי חג הפסח, בבוא רבקה'לה אל ה„חדר" כפעם־בפעם, ראתה לגדל התמהונה ודאבונה, כי יודלי חברה היקר איננו. בתחלה הרגיעה את רוחה באמרה, כי אך מקרה הוא. אבל מה התפעמה בה רוחה בעבור גם היום השני גם השלישי, ויודלי לא בא! — ואז לא יכלה עוד לעצור ברוחה הנכאה, ותגש אל אחד הילדים ותשאלהו:

— האינך יודע, איפה הוא יודלי?

— אינני יודע, — ענה הלז לתמו.

רעיון נורא התגנב אל לבה, רעיון מעציב ומרגיז: מי יודע, אולי חלה יודלי, ואולי כבר מת... כי סבה אחרת לא ידעה במה לפתר את החידה — מדוע לא יבוא ההדרה; סבה אחרת לא תוכל היות. הן ידוע הוא לכל, כי יודלי איננו מן הילדים המתרשלים המבקשים בכל יום איזו אמתלה למנוע רגליהם מההדר; הוא היה תמיד מקדים לבוא... ומדוע לא יבוא? בלי ספק חלה את חליו — וימת... אוי! מה התפלץ בה לבה הקטן! — יודלי, חברה היחיד, מת — ואיפה תקח תמורתו?!

ובלב דוי ורוח נשברה החלה לסוב ולשוט על חצר בית־המדרש, שוממה ועצובה מאד. היא כבר גזרה אֹמר בלבה ללכת אל ביתו ולהוכח לדעת את סבת הֶעדרו, אבל יראה וגם התבישה לעשות כדבר הזה. ופתאם — בעברה לפני ה„תלמוד־תורה" — ראתה לגדל שמחתה את יודלי יושב על הארץ ומשחק עם ילדים רבים, הלבושים בגדים קרועים ומטלאים.

מהרה נגשה אליו ותאחז בערפו ותקרא בקול גדול:

— הוי, יודלי! יודלי! למה זה עזבת את „חדרנו"? מדוע לא באת גם תמול גם שלשם ללמד?...

הילדים העניים, בראותם ממולם ילדה יפה ולבושה שמלה נהדרה ונעלי־מישי יפים אחזת בכתף יודלי — החלו לצעק: „הוי, ילדה, חצופה! המותר לעשות כן?..."

— ומדוע לא? — שאלה רבקה'לה לתמה.

– הן הוא ילד, ואת ילדה!...

– ובכן? –

– חצופה! גשי הלאה!

– אבל הוא חברי... עמו אשחק ב„סוסים"! – ענתה רבקה'לה באמץ.

– אך אסור לעשות כן – החליטו הילדים פה אחד – אסור לעשות כן...

ובפנותם אל יודלי, החלו להטיף לו מוסר: „פוי! פוי, יודלי! הלא תבוש! הלא תכלם! עם ילדה! פוי, יודלי! עם ילדה!"

ויודלי לא מצא את ידיו ורגליו. הוא ראה כי דברי חבריו החדשים נכוחים וישרים, וכי אמנם „בעל עברה" הנהו... ופתאם עמד נגדו „מלאך הדומה" עם אלף אלפי העינים במצחו ורבבות הנרות על ראשו... הנה הוא הולך ומתקרב אליו, אליו...

עצמותיו רחפו ממגור. הוא הביט אל חבריו ואל רבקה'לה, כאלו לא הכירה או לא ידע אותה כלל.

– הלא תלך אתי אל „חדרנו", יודלי! – אמרה רבקה'לה בחבה גלויה ותאחז בידו.

– לא! לא אלך! – ענה הוא ויחלץ את ידו מידה.

– מדוע, מדוע, יודלי? – התחננה כמעט בדמעות.

– אנכי אלמד ב„התלמוד־תורה".

– ועם מי אשחק בסוסים? – החלה לבכות.

– הלא תוכלי לבוא הנה, – נחם אותה רכות, כי נכמרו רחמיו.

– „הנה"?! – צעקו ילדי התלמוד־תורה – הנה?! הלא תבוש! הלא תכלם, יודלי! פוי, פוי, עם ילדה! עם ילדה! פוי!

ועד ארגיעה קמו בבהלה ממושבותיהם וירוצו אל בית „התלמוד־תורה". ויודלי ראה כי חבריו ברחו ממנו בשאט־נפש, ויעזב את רבקה'לה לבדה וירץ בעקבותיהם...

ג.

אבל אחרי שנים רבות נפגשו שנית.

לו מלאו אז שלש עשרה שנה. אף כי לא ידע מעודו גם עד התור ההוא מתענוגי הילדות ושעשועיה, כאשר יודעים ומרגישים זאת ילדי עם אחר, – בכל זאת הרגיש כי ביום אשר לבש בפעם הראשונה את התפלין נהיתה איזו חרשה משונה ומוזרה בחייו, איזו תמורה כבירה ורבת־הכח. הוא היה גם עד העת ההיא נער ישר וצנוע, ירא־אלהים והולך תם. אבל התפלין וה„שלחן־ערוך", אשר למד בטרם היה לבר־מצוה, החלו להזכירו בכל רגע, כי יצא מכלל ילדים, אשר אבותיהם נושאים את עונותיהם, ויהי ליהודי בכל פרטיו ודקדוקיו, יהודי המחויב בתרי"ג מצוות. עד הנה היה ברשות אביו, ואם עבר לפעמים על איזה „לאו", או סתם איזה עון אשר חטא (הה, כמה פעמים שכח לענות „אמן", או ענה „אמן יתומה", או הלך ד' אמות בלי נטילת ידים!) – נכתבו שגגותיו וחטאיו על חשבון אביו. אבל עתה הנה נכנס לרשות עצמו, ואחריות כל שגגה וחטאה תהי רק עליו, ואת עונותיו ישא הוא בעצמו. הן לא לשוא ברך אביו את הברכה: „ברוך שפטרני מענשו שלזה".

ויחל יודלי לפשפש במעשיו ולהתנהג בחסידות ופרישות יתרה על כל צעד ושעל. גם השגגה היותר קטנה שבקטנות היתה בעיניו לעון גדול מנשוא, ותמיד היה חרות בזכרונו מאמר הנביא: „הוי, משכי העון בחבלי־השוא – וכעבות העגלה חטאה".

הוא כבר למד אז ב„הישיבה" שנים אחדות ויצא שמו למתמיד נפלא במינו, ויהי מצוין גם בתורה גם במעשים טובים, ונוח גם לבריות. ואביו, טודרוס המו"ס, שמרו כאישון עינו, ואף כי מצא את לחמו בדוחק גדול לא נתן את יודלי לאכל „ימים" על שלחן־זרים, ויהי כל נחמתו בעניו.

ובשנה ההיא אשר היה יודלי לבר־מצוה, בכלות החרף, היה „סיום" גדול בהישיבה, כחק להישיבות מדי זמן בזמן. כל

גבירי העיר ועשיריה ונגידיה התאספו ובאו לראות בכבודה של תורה. ואז נהיתה שנית איזו חדשה בחיי יודלי: לו מסר ראש־הישיבה להטיף את ה„הדרן" בקהל־רב; וה„הדרן" מצא חן בעיני הגביר ר' נח קרוֹנֶנבֶּרג, אשר היה נודע ללמדן וצורבא דרבנן, ויחבק ליודלי וישק לו באהבה. ובהוָדע לו כי הוא בן־עניים, בקשהו כי יחוג בביתו את חג הפסח. אבי יודלי סרב מעט בדבר הזה, ואף כי קבל מ„מעות חטים" ושלחנו לא היה מלא דשן, חפץ מאד כי יודלי יקַים את ה„סדר" הראשון בדירתו, אצל הוריו, אחיו ואחיותיו. אך בערב פסח פגשהו ר' נח קרוננברג ויבקשהו מאד, כי ישלח אליו את בנו לכל ימי החג. ואז נפגשו שנית...

בהכנס יודלי לבית הגביר, בערב הראשון של חג הפסח, פגשהו אדון הבית כמעט בזרועות פתוחות, ויציגהו לפני רעיתו ובני־ביתו, באמרו: „הנה הוא העלוי הקטן!" – והגברת קרוננברג אמרה בלחש לאישה: „אבל מה חור הנהו!" -- על זאת ענה הגביר: „כן, התורה מתשת כחה של אדם".

יודלי היה נפעם כל כך בכל העת, אשר ישבו מסובים ויספרו ביציאת־מצרים, עד כי לא ראה כלל את רבקה'לה היושבת ממלו. אדון הבית התפלפל אתו פעמים אחדות בפרושי ה„אגדה" וכונותיה, וישתומם מאד על בקיאותו וחריפתו, ויהללו בפני כל.

ובהמשך הפלפול נפלגו מעט בדעותיהם; כל אחד עמד על דעתו ולא חפץ, או לא יכול, לוַתר משלו. ויזכר יודלי כי במהרש"א על מסכת פסחים יש ראיה מפורשה לדבריו, ויציע לפני בר־פלוגתיה לעַין שם.

– הביאי נא, רבקה'לה, את הספר העב המונח על השלחן בטרקלין, – פנה הגביר אל בתו.

ובשוב רבקה'לה עם „הספר העב", הרים יודלי את ראשו ויבט בה – ויתאדם, מבלי־דעת מדוע. למן העת אשר נפרדו שניהם עברו כבר שנים רבות וזכר כל אחד, בלי ספק, נמחה מלב השני, והנה עתה זמנם המקרה שנית לפונדק אחד. יודלי הרים את ראשו שנית ויתבונן אליה במבוכה – וכמעט לא הכירה! לפניו ישבה נערה ארמונית וגבהת הקומה, לפי

שנותיה, בעלת שערות שחורות ועינים חמות מאד. הוא השח את ראשו על „ההגדה", אך הרגיש כי היא מסתכלת בו בלי־הרף.

והיא הביטה אליו – ומחשבות וזכרונות ישנים התעוררו בלבה, זכרונות שכבר נמחו מלבה לגמרי. איזה כח טמיר, איזה רגש נעלם הקיץ בקרבה. והיא הרגישה עד מהרה את ההתקרבות הישנה לנער הַעוּר הזה, הלבוש בגד גרוע כזה. רבקה'לה היתה אז בת ארבע עשרה ותבן כבר היטב את ההבדל שבין עני לעשיר. היא היתה רואה עניים רבים, שהיו באים אל ביתם בכל „ראש חדש" ובשאר הימים; כלם היו לבושי בלואי־סחבות ממש וסמרטוטים נאלחים, אשר העירו בלבבה חמלה רבה. אבל מלבוש יודלי העני הכאיב לה מאד.

וככלות „הסדר", אחרי חצות הלילה, בקש הגביר את יודלי – וגם הגבירה מלאה את דבריו – כי ישאר אצלם הלילה. ובהִשָּׁאר יודלי לבדו בחדר המרוח, ששם הוכן לו יצועו, החל ראשו לסוב כגלגל מהיין הטוב אשר שתה לרויה. איזה ערפל מוזר כסה וילט את פניו ואת עיניו ואת מוחו ולבו. הוא החל לחשב – ותמונת רבקה'לה הציצה בכל מחשבה... „מדוע הביטה אלי בעינים גדולות כאלה? – חשב יודלי בהתהפכו על יצועו – בלי ספק לא מצאו בגדי חן בעיניה... אך מה לי ולה? למה אגזל את מנוחתי ע"י הרהורים רעים?..."

ויחל להעלות מתהומות ים התלמוד את כל המאמרים, האיסורים והגזרות על דבר האשה... „קול באשה – ערוה, שער באשה – ערוה, אל תרבה שיחה עם האשה" וכדומה. ויזכר את היסורים והענויים הקשים המוכנים בעולם האמת על „גלוי עריות"... אבל השפטים הנוראים עוד הגדילו את „יצרו הרע", והרבה הרבה חשב על אדות רבקה'לה, וזמן־רב לא יכול לעצום את עיניו.

ד.

ויודלי היה ל„בן־בית" בבית הגביר ר' נח קרוננברג,

ויהי מאוכלי שלחנו בכל ימי השבתות והחגים. „הגביר" ו„הגבירה" אהבו מאד את הבחור־העני ויחשבוהו להם כבן. גם רבקה'לה החלה לאט־לאט להתרגל עם ידידה הישן ותאר פניה אליו מדי בואו אל ביתם. אך גם בפעם הזאת, כמו לפני שנים רבות, החל יודלי להדיחנה מעליו, ועל מבטיה האהובים והמתחננים היה משיב לה מענה קצר ונמרץ בקרירות־רוח בולטת והשתמטות מחלטה. אולם בעת אשר אז השיב אותה ריקם מלפניו מיראתו את חבריו בהתלמוד־תורה ואת מלאך הדומה ואת הגיהנום, — היה עתה משתמט ממנה בכונה עמוקה ובישוב־הדעת, מדעתו נאמנה כי תוצאות התקרבות כזו — אך כעש ומכאובים והרהורי „יצר הרע". אז השתמט ממנה בבלי־דעת מדוע, אז ירא את ההתקרבות עצמה. אך עתה כבר הבין היטב, כי לא ההתקרבות תבעיתנו, אלא תוצאותיה. הוא, אשר ראשו ורבו היו שקועים בים התלמוד, אשר הרגילו ויחנכו לפלס ולשקל באלף מאזנים את כל אשר הוא עושה, חושב והוגה; הוא, שאל כל מקום שהלך ויפנה היה תמיד ה„שלחן־ערוך" ו„הטור" וה„בית־יוסף" ו„מגן־אברהם" מלוים אותו כשומרים לראשו וינצרוהו לבל יעשה, חס ושלום, מרחה, לבלי יתעורר בלבו גם רעיון מזיק, גם הרהור טפל, — ידע כי „העינים הן שני שליחי־עבירה", והם הם העוכרים את הנפש, הם הם המדיחים אותה אל ממשלת השטן והסטרא־אחרא.

טוב! — היה חושב לפעמים, — היא חפצה כי רק אשים עיני בה, רק מבטי היא דורשת ממני ותו לא. אך מה יהי אחרי כן? התסתפק היא, האוכל אני להסתפק במבטים? נניח, כי יצרי גבר עלי ואפקח את עיני ואתבונן היטב בה ובעיניה היפות ובלחייה הפורחות ובצוארה הלבן -- ומה יהי אחרי כן? התאמר נפשי די? הלא אז עוד תגדל בה התשוקה, הלא אז עוד תתגדל ותתרחב ותמלא את כל חדרי הלב והנפש והמוח... ואחרי־כן הרהורים רעים, מחשבות־און, בטול התורה, וסופו — יורש גיהנום...

אבל לא כן היתה חושבת רבקה'לה: היא היתה מתעצבת ומתמרמרת מאד להנהגת יודלי עתה. את מה הוא ירא? — היתה חושבת מדי פעם בהביטה אליו, בשבתם יחד אל השלחן,

וראשו שקוע בקערה או בפלפול עם אביה – מדוע הוא בורחת ממנה? – גם הבט אליה איננו חפץ! – ומה מאד השתוקקה למבטיו! מה ערגה נפשה הנרגזה, כי רק יביט, רק יתבונן אליה בעינים פקוחות ויראה – מה אוהבת היא אותו גם בעניותו ונַלותו, גם במלבושו הטלוא והמלוכלך. ולו היה חפץ לשוחח אתה רק פעם אחת, כי עתה היתה שמחה עד מאד! היא היתה מזכרת אותו את הימים הראשונים הטובים, בשחקם ב„סוסים"... הה! לוּ חפץ לקחת ממנה כסף! היא היתה נותנת לו את כל עשרת הרובל אשר אגרה, והוא היה עושה לו מלבוש חדש, והיא היתה מטַילת אתו על הַשָׂדֶה...

ויודלי הרבה לצלול בנבכי ים התלמוד ויהי ל„שוחה" טוב ומהיר מאד. בבית הגביר היה מבקר מדי שבת בשבתו ויבלה שם כמעט כל היום, כי ר' נח קרוננברג היה אוהב להתוכח אתו בסוגיות ושיטות שונות ו„לנגח" את העלוי הקטן בהלכה. הוא היה עוצר אותו עד מוצאי־שבת, ואז היו מזמרים שניהם: „אל תירא עבדי יעקב" – והיו מלוים את שבת־המלכה. גם הגבירה אהבה מאד את ה„עלוי החִור" והיתה נותנת לו לפעמים מלבוש חדש; גם הילדים התרגלו אתו והיו מתרפקים עליו מדי בואו שמה.

עברה שנה תמימה מעת החל יודלי לבקר בבית „הגביר", וביד רבקה'לה לא עלתה עוד לשוחח אף פעם אתו. הוא אמנם היה מביט אליה לפעמים, אבל בעינים קרות כל כך, שהשליכו על נפש רבקה'לה המתלהבת קפאון וקרח. וכאשר הרבה יודלי להתרחק ולהשתמט ממנה, כן הוסיפה היא להתגעגע על הרעיון המאֻשר להתקרב אליו ולשוחח אתו, למצער, רק פעם אחת. הן היא איננה שואלת מעמו הרבה, איננה דורשת גדולות, רק לדבר אתו משתוקקת היא.

וקו נגה האשר הזה ברק לה אמנם, אבל במצב לא־נעים מעט. ר' נח קרוננברג חלה פעם את חליו, ויודלי היה

סועדו בחליו. ופעם אחת, באחד מלילות הנדודים, בראות יודלי כי החולה ישן במנוחה, הלך וישען על הספה וירדם לרגעים אחדים. הוא לא ישן כבר שני לילות, כי גם ה„משמרים" היו מנדים שנה מעפעפיו; וירגיש בפעם הזאת כי הוא עיף ונלאה במדה מרובה, וכי תרדמה נופלת עליו. הוא התחזק ויתאמץ בכל שארית כחו להניד שנה מעפעפיו המתדבקות, ועמלו היה לשוא. עיניו עצמו עד מהרה, ראשו הורד על הכר ונחרתו נשמעה יחד עם נשימת החולה בדממת החדר. שנת יודלי ערבה מאד. אבל עד מהרה החל „בעל החלומות" להרגיז את מנוחתו ולבלבל ולסכסך את מוחו בהזיות וצללים וזכרונות ודמיונות שונים. הוא חלם: והנה הוא נסמך להוראה ע"י הגאון מוילנה... אך, אל אלהים! הן ה„גאון" כבר מת... העלה מקברו לתת לו „סמיכה"? – ופתאם רואה יודלי והנה על מקום הגאון הופיעה תמונה אחרת, ידועה לו... הלא זהו רבי עקיבא איגר, חושב יודלי, מה יקרן אור פניו!... ורבי עקיבא מתקרב אליו ומניח את ידיו על ראשו ומברכהו: „הנני סומך את ידי עליך, בני; יהי רצון מלפני הקב"ה שתהי רעיא מהימנא!"... והתמונה נעלמת... ופתאם רואה יודלי, כי הוא עומד תחת החפה, וקולות רבים מריעים: „מזל־טוב, רבנו!"... ומתוך הארץ עולה צל נהדר, הדומה לתמונת הגאון, ולוחש לו: „מזל טוב לך, בני! יתן ד' ורעית את צאן מרעיתך באמונה"... ועוד צל של תמונת רבי עקיבא איגר, ועוד צל מוזר מתקרבים אליו... וה„גאון" לוחש לו: „זהו רב אשי, בני „הפטיש החזק", הוא בא לברכך בכסא הרבנות"... אך החפה נעלמה חיש, ומקומה לקחה חפה אחרת: הנה הוא עומד הדור בלבושו; ממולו הגביר רבי נח קרוננברג והגבירה, ולימינו – – – מי זה?... הלא זאת רבקה'לה?!... ואולי הוא טועה?... לא! זוהי רבקה'לה!... ולמה היא עומדת לימינו תחת החפה?... הוא מביט אליה בתמהון רב, והיא מתבוננת אליו במבט חם ולוחשת לו בחבה גלויה: „למה לטשת את עיניך ככה? הלא תכירני: אני רבקה'לה „כלתך"!..." והתמונה עוברת... והנה הוא יושב בביתו המרוח אל השלחן ומעין ב„יורה דעה";

ממולו, על הרצפה, משתעשע פעוט נחמד עם „סוסו", ואצלו יושבת רבקה'לה ורוקמת „פרכת" ומבטת אליו בחבה גלויה כל כך, ומתענגת על הדרת פניו ועל „השכינה" המרחפת על מצחו, ואומרת: „התזכר, יקירי, את הימים ההם אשר היית בורח ממני כמטחוי קשת? הן גם לשוחח אתי לא חפצת... מה נלעג היית אז!... הן אנכי אהבתיך, אהבתיך מאד, וכל מעיני היו בך... יומם ולילה הגיתי איך למצא לי שעת הכשר לדבר אתך... אך אתה היית משתמט ממני, כבחור־ישיבה גמור!..." – והוא עונה לתמו בקול רך: „פתיה נעימה, אנכי הייתי בורח ממך, יען כי אהב אהבתיך, כמעט יותר מאשר אהבתי את הגמרא; אנכי הייתי משתמט ממך מיראה מדבר פן תביאיני לידי חטא... אבל עתה, בהיותי לרב ואת הנך אשתי כדת משה וישראל – אינני ירא עוד ואינני מתביש כלל להגיד לך מפורש, כי אני אוהב אותך לא פחות מאהבתי את התורה..." – והוא מניח את ה„יורה־דעה" הצדה, כבלי אין חפץ בו, ומתקרב אליה לחבק לה... ופתאם נעלמה – ואיננה... הוא נצב נדהם כהלום־רעם וקורא: „רבקה'לה! רבקה'לה! אַיֵך? איך, אוצרי הטוב?... מדוע ברחת ממני? רבקה'לה! רבקה'לה!"... – והוא הולך נוגה ונפעם ומחפש ומבקש בכל הפנות והחדרים – אך איננה!... בבואו אל הטרקלין הוא רואה את הפעוט הנחמד, ראשית אונו, ושואל בקול עצב: משה'ניו! הראית את אמך?... אך הילד הנעים נהפך פתאם לעין, והעין לגחלת, והגחלת לאפר, והאפר נפזר לכל רוח – ואיננו... ויודלי נשאר גלמוד... „אך איה איפה הם? – קורא הוא בקול מר – אולי מתו?... איך? שניהם? וביום אחד? היעש הקב"ה ככה, והוא בעצמו הלא צוה: „אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד"..." ופתאם הוא נותן את קולו בבכי – ומתעורר...

וממולו עומדת רבקה'לה ומבטת אליו בחמלה רבה ואומרת לו: „למה תבכה, יודלי?..."

– מי את? – קורא הוא בקפצו מעל הספה.

– אנכי ? הלא תכירני ! הביטה נא...

והוא מתבונן... ועצמותיו רוחפות ממגור פנימי...

– אך... מה... לך... פה ?... – מגמגם הוא בנשמו בכבדות.

והיא מגחכת ועונה:

– „מה לי פה״ ? אבי הקיץ משנתו ויבקש להשקהו את סמי הרפואה, ואתה ישנת שנה עצומה, כנראה, כי לא שמעת כלל בהכנסי החדרה ובשוחחי את אבי כעשרה רגעים... הוא שאלני, איפה אתה, ואני אמרתי לו, כי נרדמת... כנראה, עיפת מאד, יודלי ?... אך למה בכית כן בשנתך ?...

– אנכי בכיתי ?... מתפלא יודלי, אך עד מהרה הוא זוכר את כל פרטי החלום – ופניו מתאדמים כתולע.

ה.

ואז החלו ימי מבוכה ומהומה נפשית בחיי יודלי: הוא החל לבטל מן התורה, וגם בעת אשר התנענע כצל על ה„עמוד״ היו מחשבותיו מבולבלות כל כך, עד כי לא תפס גם את הפשט היותר פשוט וקל. בכל שורה וסוגיה היתה מבצבצת תמונת רבקה׳לה בעינים מזהירות ומעוררות כל כך, בגחוך מכשף ומשכר כל כך, עד כי לפעמים היה מסב את פניו והיה מתבונן סביבותיו: אם באמת הוא רואה אותה, או רק מקסם־כזב הוא...

„מה היה לי ? – היה מתאונן על נפשו, – איזו רוח רעה תבעיתני, וד׳ יודע מה יהי סופי ! – ראשי עלי סחרחר ומוחי מסוכסך ומטושטש והלב בוער לפעמים באיזו אש זרה... פוי ! ההרהורים הרעים האלה ! כבמחתרת הם באים תמיד אל לב האיש... אך מאין הם באים ? איה הוא מקור המחשבות ? – מקור המחשבות הוא בודאי תחת „כסא הכבוד״... ולמה הוא מביאני לידי נסיון כזה ומשלח בי את מלאכיו הרעים לבטלני מן התורה ?...״

והוא זוכר, כי את כל האנשים הגדולים היה מנסה הקב"ה בחפצו להוכח לדעת עד כמה צדקתם מגעת... והוא מחליט להלחם עם הרוחות הטמאות ולעמוד בנסיון כאברהם אבינו, כיוסף הצדיק וכשאר צדיקי־עולם.

והוא מוסיף שנית להתנענע על הגמרא בחשק נמרץ לרגעים אחדים ושוקע בראשו ורבו בסוגיה הקשה, מבלי תת לכל רעיון זר לחדר אל לבו... אך עמלו לריק! היא נצבת ממולו וקורצת אליו בעיניה באיזו חמימות מלבבת וקוראת לו כמכשפה... והוא מרגיש, כי למרות רצונו הוא נמשך אחריה והולך אל כל אשר תטנו... והיא לוקחת אותו בידו ולוחשת לו בחבה: „התלך, יודלי, אל השׂדה? – עזב נא לשעות אחדות את בית המדרש האפל... פוי! מה עולה פה הצחנה!... אמרו לי, כי ה„בחורים" ישנים פה... לכה־נא! לכה־נא, יודלי! לשעה אחת צא נא לשאף רוח צח, פן תחנק באויר המרעל הזה"... – הוא מתנגד מאד... אך היא פוצרת בו בדברים רכים ומסלסלת את ידו באיזה כח קסם טמיר – והוא הולך אחריה כילד מקשיב... אחד הבחורים עוצרו בשאלתו: „לאן תלך, יודלי, עם בת הגביר?" והיא עונה בשמו: „לטיל מעט אנחנו הולכים... הכל היום צריך להתאבק בעפר בית־המדרש? מה? לכל עת!..." והם הולכים... על השׂדה יושבים הם להנפש תחת אחד האלונים הרעננים, והיא אוחזת בשתי ידיו ומנשקת לו במצחו... הוא מרגיש על לבו נשימה חמה... דמו רותח בקרבו, וראשו לוהט באש־פלדות... „תניני לשוב אל בית המדרש!" מתחנן הוא אליה... אך היא משיבה אמריה לו: „עוד רגעים אחדים, עוד חמשה רגעים – עוד תמצא לך די זמן ללקק את האבק מעל דפי הגמרא"... והוא נשאר וישב דומם, מבלי הוציא הגה מפיו... אך היא מפסקת את הדומיה בדברים חמים ומחבבים, ולוחצת את ידו אל חזה המתנענע. „תניני לשוב אל בית המדרש!" – מתחנן הוא בקול־בכי – שלמה תפריעיני מלמוד התורה? הקב"ה יענשך בודאי על חטא גדול כזה"... והיא עונה בהתרפקה עליו: „אין כל רשות להקב"ה

לענשני על אהבתי אותך; ואת תורתו כבר יודע אתה די והותר"... — „הנך מגדפת את השם ואת תורתו הקדושה... הנך פושעת גמורה! צריכה תהיי לצום שלשת ימים ולהתפלל ולהתחנן אל ד', כי יסלח לך את מוצא שפתיך הטמאות... — והיא עונה: „שפתי אינן טמאות; שפתי חפצות רק לנשק בלי־הרף את מצחך החִור"..... וכן יושבים הם עוד שעה, שעתים עד אשר ינטו צללי ערב לפתע פתאם... — „אוי לי! מתחלחל יודלי — גם „מנחה" לא התפללתי, גם לא למדתי כל היום, והכל באשמתך!... תניני לשוב אל בית המדרש! אוי לי! או לי!" — והיא עונה: „גם אם לא תתפלל ערבית אין רע! חכה נא עד אשר יצאו הכוכבים במסלותם, ואז תנעמנה לך נשיקותי הרבה יותר... והן גם הכוכבים אינם מתפללים „מנחה ומעריב"!"... — — — — — — — — —

— יודלי! יודלי! — מעירהו אחד הבחורים — הירדת לסוף דעתו של הר"ן בשעה של היום? —

ויודלי מתבונן אליו בעינים נבהלות ומגמגם: „איזה ר"ן? איזה שעור?..."

— מה תדבר, יודלי? היצאת מדעתך? את הר"ן אינך יודע? את הר"ן...

— הניחה לי עתה... ראשי עלי כגלגל...

— החולה אתה, יודלי? —

— כמדומני, כן! עונה הוא עצוב ונדכא ומכוסה בזעה וחברו מניח את ידו על מצח יודלי ואומר בבהלה: „מה בוער ראשך, יודלי! האקרא לרופא?"

— לא! לא! אך הביא לי את אדרתך החמה ואשכב מעט לנוח על הספסל ואתכסה בה, כי כל גוי רועד מקור... אך איזו שעה עתה? — שואל יודלי בקול חולה.

— השעה הראשונה אחרי חצות... אולי טוב יהי, יודלי, אם אוליכך אל ביתך לישן!

— לא! לא! — מתנגד הוא — ירא אני פן אתקרר בלכתי... הביאה לי את אדרתך! במטותא מנך...

ו.

באחד מערבי מוצאי שבת נשאר יודלי בבית ה„גביר" ללון, כי מטר סוחף נתך וחשך מצרים היה בחוץ. מטה ליודלי הוצעה בחדר מיוחד, והוא ישב עוד זמן רב ויהגה ב„יורה־דעה". כל אנשי הבית כבר נמו אז שנתם, ובכל החדרים השלך הס. פתאם סבבה הדלת על צירה ורבקה'לה נכנסה החדרה ותעמד באמצע החדר, בראותה כי יודלי תפוש מאד ב„הספר העב". אך עד מהרה נגשה אליו ותעמד ממולו... הוא התחלחל וירם את ראשו...

– אל תירא, יודלי! – החלה בקול רך – אך רגעים אחדים אשהה פה, לא יותר... רפצה אני לראות איך אתה לומד...

ויודלי החל לרעוד בכל גוו ודמו זרם בראשו ובכל עורקיו ויבט בה בעינים פראיות.

– מה זה לטשת עיניך, יודלי?...

– למה... באת... הנה...?

– אל תכעס! אני חפצה לשאלך... דבר...

– מה?

– מדוע אתה בורח ממני ואינך חפץ גם לשוחח אתי?

– ועל אדות מה אוכל לשוחח אתך?...

– אינני יודעת. אך מתאוה אני מאד לדבר אתך תמיד, כל היום...

ויודלי מרגיש את מבטיה החמים והמסלסלים, כרוח צח את ראשי השבלים בשדה, ולבו מתפעם ומתרגש עד מאד, והוא מרגיש כי איזה כח־קסם משך אותו אליה... והוא אוחז ב„יורה־דעה", כאלו יחפץ להגן על נפשו בספר הקדוש, ומביט אליה בתאוה ופחד גם יחד.

– מה... חפצה... את ממני?

– כלום... חפצה אני, כי תהי לי כאח...

– הן יש לך אחים בלעדי...

– אך אותם אינני אוהבת כמוך...

– אך מה חפצה את?... מתרגש הוא.

– אל נא תקצף, יודלי!... אתה היית תמיד רע ואכזר אלי... התזכר עת אשר ברחת ממני ולא חפצת לשחק אתי, יען כי „ילדה" הנני...

– אנכי?!

– כן! כן! אתה! ואז קראו לך „יודרה" – מגחכת היא...

וגם הוא צוחק ומניח את „היורה־דעה" הצדה, כאיש־צבא את כלי זינו אחרי המלחמה, ומתקרב בלי־משים אליה...

והיא אוחזת בידיו ולוחצת אותן בחמימות עזה... גוו מחל לרעד מהנאה משונה שהוא מרגיש בה כעין טעם גן־עדן... דמו רותח... והיא מתקרבת, מתקרבת אליו וחובקת אותו... שִניו דא לדא נוקשות, והיא מסלסלה אותו ומרגיעתו: „יודלי! הרגע־נא... מה חור וחלש הנך!... היש לך „ימים" טובים?..."

וגוו רועד בחזקה – והוא שותק...

והיא מסלסלת אותו ואומרת לו בהלחצה אליו: „הגמרא התישה בודאי את כל כחך... חדל לך מהספרים האכזרים והמאובקים האלה..."

– מה?! מתפרץ מגרונו קול נחנק – הנך שמה דופי בספרים הקדושים?... והוא נחלץ מבין זרועותיה וחוטף את „היורה־דעה"... אך היא אוחזת בו וחובקת אותו שנית ולוחצתהו בחזקה, בחזקה אל לבה הרועד...

– אמרו לי, כי „הספרים הקדושים" מבזים את הנשים... „קול באשה ערוה, שער באשה ערוה!" הכל ערוה להם!...

– אמנם כן! – מגמגם הוא – כן כתוב שם... אך אין לערער אחרי דבריהם: הם כתבו הכל „מפי הגבורה"...

– כי קול באשה ערוה?...

– כן אמרו, „כדי להרחיק אדם מן העברה"... הן האזנים והעינים אינן יודעות שבעה... אחרי כן יחלו חטאים יותר גדולים ונוראים...

– איזה חטאים? – ואם אני חפצה לנשק לך, מי יכול לאסור זאת עלי?

והיא נושקת לו במצחו, בלחייו הלבנות והמכוסות זעה...

הוא רועד כלו , והיא לוחצת, לוחצת אותו בחזקה ומנשקתו בלי הרף... והוא גם הוא מנשק לה בהתרגשות ובחרדה...

ופתאם יתן את קולו בבכי: „מה את עושה לי? את הדחת עלי עון גדול מנשוא ושבעה מדורי גיהנום!... הניחי לי ללכת אל ביתי... אני ירא להשאר... אתך... פה... הניחי..."

והוא מתאמץ להחלץ מבין זרועותיה וחפץ לעזב את החדר. אך היא מעכבתו ואומרת בחבה משעשעת: „הרגע נא, יודלי! שכב נא פה הלילה! עתה אעזבך לנפשך, אך הבטיחני נא, כי לא תברח ממני... הבטיחני נא!"

והיא מסלסלת את ידיו ולחייו ומצחו וראשו ומתחננת: „הבטיחני נא, יודלה! יודלה! הבטיחני נא..."

והוא מנחך ומבטיח.

ז.

בצאת רבקה'לה את החדר נשאר יודלי על מקומו כמבולבל... מה זאת? הבהקיץ קרה כל זאת? הן הוא איננו ישן? כן! הוא ער... ומה קרה?... היא חבקתהו ונשקתהו, וכמדומה לו, כי גם הוא עשה כזאת? כן! גם הוא עשה כזאת.

והוא עומד שקוע במחשבות מטושטשות על מקומו כנטוע במסמרים אל הרצפה, הוא מעיף עינו בשלחן ובעששית, והוא רואה מסביב לפתילה איזה עיגול ברוד, ובעיגול מרקדות וכהתהוללות ומשתוללות חיות קטנות, פעוטות מאד מאד... הוא מתקרב אל השלחן ורואה את ה„יורה־דעה" עב הכרס — ומזדעזע בכל אבריו... הן ה„יורה־דעה" ראה את כל הנעשה... והוא עודנו לומד והוגה בו יומם ולילה ושונה ומשנן את הלכות „צניעות ופרישות"... הוא!...

והוא מתרגז ומתקצף על ה„חצופה" ההיא שהביאתהו לידי כך ותחלל את תמתו... מי נתן לה הרשות לזה? מדוע בחרה רק בו לחצי תאותה? הן בחורים רבים, בני בעלי הבתים וה„גבירים" ישנם בעיר!...

אך למה הרשה הוא לשעבדהו? מדוע לא עמד בנסיון כיוסף? מדוע לא ברח בהכנסה החדרה? כן! הוא, רק הוא האשם! ד׳ חפץ לנסותו, והוא לא עמד בנסיון, והוא נפל ברשת הסטרא אחרא! . . .

ודמעות חרישיות מתפרצות מבבות עיניו ומתגלגלות על לחייו, והוא אוחז בידים רועדות ב„יורה דעה" ומַעַלעל בו במבוכה.

ומדוע לא עמד בנסיון? – מרגיז הוא את נפשו – בודאי, אינו כדאי והגון לכך . . . כן! לעמוד בנסיון ראויים רק צדיקים גמורים; להם יש שמירה על כל צעד.

והוא זוכר את ה„מעשה באדם אחד שהיה זהיר . . . שמע שיש . . . בכרכי הים, שנוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה. שגר לה; קבעה לו זמן . . . הציעה לו שבע מטות, שש של כסף ועליונה של זהב. עלתה וישבה על גבי עליונה, ואף הוא עלה . . . באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו" . . .

והוא, הוא לא עמד אף בנסיון קטן כזה! ומדוע לא זכר את הציציות ואת התפלין ואת ה„יורה־דעה"? – – –

אבל עונו איננו גדול כל כך! – שומע הוא קול אחר בלבו – ומה רעֹש אם חבקה ונשקה לו? ואם גם הוא עשה כזאת? . . . אך למה רעד כל כך בהיותו חבוק בזרעותיה? ומה היא החמימות המוזרה והמענגת, שנדפה מגוה? . . .

והוא זוכר את התענוג הרב והמבַלבל, שחש ברגע ההוא – והוא מתאוה מאד, כי ישָנה הדבר . . . ומה בכך אם יחבקנה בזרועותיו וישמע את הלמות לבה וירגיש את החמימות המענגה ההיא! . . .

ועיניו משוטטות בכל פנות החדר, כמו מבקשות הן את התענוג שאבד . . . ראשו לוהט כמו באש תפתה, והוא צונח באין־אונים על מטתו.

אך לתת תנומה לעפעפיו לא יכול; איזה דֵימון רע נקר במוחו ויסיתהו למעשה רע . . . הוא עוצם את עיניו לרגע – והוא רואה את האשה „בכרכי הים" במצב שראה אותה תלמידו של רבי חייא . . . והוא מכיר באשה הזאת את רבקה׳לה, והוא מרגיש איזו עדנה טמירה בכל המראה המחטיא והמדיח הזה – הוא מביט ומביט ומביט . . . ופתאם מופיע איש שיבה, כאלו

בצבץ מן הארמה, ומתקרב אליו, אל יודלי, בחמה שפוכה וטופח לו על פניו בארבע ציציות עבות כחבלים...

יודלי קפץ מעל מטתו כנשוך נחש, וירגיש את הכאב בפניו... והוא פותח את ה„יורה דעה" ומביט בו בעינים נבוכות ומבוסות ערפל עב... אל נורא! לאן יוליכנו „היצר הרע"! — —

אך פתאם עולה מחשבה מצילה על לבו — והערפל סר מעליו כרגע... כן! עוד בשבוע הזה יהי האות! הוא י ב ר ח מהחטא, אם אין ביכלתו ל ג ב ו ר עליו... „מאן דביש לו בחדא מתא, ילך למתא אחריתא" — חז"ל ידעו את אשר אמרו.

ח.

ולמחרת היום ההוא השתוממו כל הבחורים וראש הישיבה לשמועה, כי יודלי עוזב את העיר והולך אל הישיבה אשר בעיר מיר. סבת נסיעתו לא יכלו להבין. אחדים מחבריו נסו להשיבו ממחשבתו, כי התעצבו מאד על פרידת יודלי, שהיה להם לעזר רב בסוגיות הסבוכות. אבותיו העניים גם הם התנגדו בתחלה; אך הוא התעקש.

וביום השלישי בבוא יודלי אל בית ה„גביר" לקחת את ברכת הפרידה, לא יכול רבי נח קרוננברג לשוב למנוחתו זמן רב, וינס להפר את החלטת יודלי; אך הוא היה באחת. ובראות הגביר, כי לא יכול לו והוא עומד על דעתו ברוח נכון, ברכהו מקרב לבו, כי „יוליכהו ד' בדרך הישר ויהי לגדול בישראל". הגבירה נתנה לו מעט כסף ורקיקים אחדים. הילדים כמעט בכו לפרידת „יודדה". רבקה'לה לא היתה אז בטרקלין, כי ראשה כאב לה מאד כל הימים האחרונים, ותשאר בחדרה. בצאת יודלי את הבית, נכנסה השפחה אל חדר רבקה'לה ותודיענה כי יודלי נפרד וכי הוא נוסע מירה אל הישיבה, — ותתן רבקה'לה את קולה בבכי ותתיפח זמן רב, להתמהון השפחה.

— למה תבכי, רִבֶּנְיו?

— הה! לו ידעת!...

— את אהבת אותו? —

– מאד! והוא רע ואכזר כל כך...

והיא בוכה ובוכה...

– עשי־נא עמדי חסד! – פונה היא אחרי רגעים אחדים אל השפחה, – קחי נא את מעט הכסף המונח ב„המתן בסתר" שלי ומסרוהו נא אליו... ואמרת לו, כי... אני... מברכת... אותו... הה! לו אך ידעת!...

לפנות ערב ישב יודלי בפעם האחרונה בבית המדרש וישוחח עם חבריו.

– יודלי! – פונה אליו „הסלמוני" – תנה לי את „שבתך"; אומרים אמור, כי הגבירה קרוננברג מכינה „בעגול" שמן עד להפליא... לא לחנם היא בריאה ועבה כפרת־הבשן...

– אתה יכול ללכת שמה ולאמר בשמי, כי אני מוסר לך את „שַׁבָּתִי"; אבל הדבר תלוי גם ברצונם – עונה יודלי בעצב.

והוא מברך את חבריו ומנשק לכל אחד ועוזב עד מהרה את בית המדרש.

על הדרך פגשה אותו שפחת קרוננברג ותתקע צרור קטן אל ידו, באמרה: „רבקה'לה מברכת אותך בצאתך ושולחת לך לזכרון את זאת"... ואיננה.

והוא מפתח את הצרור ומוצא שם רובלים אחדים ותמונת רבקה'לה...

לבו מתחמץ בקרבו ומעיניו נגרות דמעות.

– צר לי מאד עליה! – חושב הוא במרירות, – אך מה יכלתי עשות? אני יראתי את אהבתה... היא יפה, כמדומני, יתר משולמית... ולמה לה אהבתי? אני בחור עני ואני אוהב רק את ד' ואת תורתו הקדושה, והיא בת „גביר" ואוהבת להשתעשע ולהשתובב. לה מותר הכל! אך אני נוצרתי ללמד תורה ולאהב את ה' וללכת בדרכיו... ברוך המקום שלא הביאני לידי חטא גדול...

וביום המחרת למד יודלי בישיבת מיר.

הַקְּוֻצָּת

חלום.

(מכתבי בעל־הזיות).

חלמתי, והנה אנכי בארץ איטליה הברוכה, בעיר ניאפול ה„הדרה, אשר עליה יאמר משל הקדמוני: „ראה את ניאפול – ומות !". מעין אור שבעתים שפוך על כל היקום ועל כל החי למינהו ועל כל רמש למינהו; הכל מתנוצץ ומזהיר ומעַור את העינים. משברי הים הטירֶנטי והמון גליו מפכים ורועשים מרחוק בקול מנגינה מושכת־לב ומפלת איזו תרדמת־אלהים...

ואני בתוך גן העיר....

העצים הרעננים מקשקשים בקול המולה מעדנת את שמע־האזן וראית־העין. מטילים ומטילות רבים ממלאים את כל השדרות ומפטפטים בקול עלז וצהלה כללית.

היש איש אמלל בין המטילים המתענגים האלה? – שואל אני את עצמי בהתבונני אל הכאליידוסקופ החי – אם נמצא ביניהם רעב, חלכה, צמא, מר־נפש ואובד?

ואני מחליט ביני לבין עצמי: „לא! פה הכל שמחים, הכל מאֻשרים" –

וגם אני מאשר, מאשר מאד...

אמנם יש אשר על לבי עולים זכרונות־עצב על אדות עניים אמללים ואובדים רעבים שפגשתי על כל מדרך כף רגל בעברי בארצות שונות, זכרונות הדמעות והאנחות והגניחות

הקורעות לב שהאזנתי במקומות אחרים, – ואיזה עב קל ככף איש מכסה את שמי אשרי הטהורים; אולם בהתבונני אך רגעי־מספר אל כל הסובב אותי, בהקשיבי אל פטפוטי המטילים העליזים, אל משק הענפים הפורים והרעננים, אל זמרת הצפרים העפות מעץ אל עץ ומבד אל בד, – הולכים זכרונותי המעציבים ונמסים ונעלמים – ואינם...

פה, – חושב אני ברצון, – אי אפשר כי גם המחשבות תעבנה את האשר האנושי והכללי אף לרגעים אחדים; פה בכלל אין מחשבות, פה יש רק חיים, חיים חפשים, מלאים, רעננים ומשברים...

פה הוא גן־העדן – – –

תמונה מרהבת עין וזעזעה אותי. לפני עברה עלמה יחידית. את פניה לא יכלתי לראות, כי היו מכוסים בצעיף, אבל לא היא משכה אליה כבחבלי־קסם את מבטי עיני, כי אם – קוֻצתה הצהבהבת, העבֻה וההדורה, שהגיעה כמעט עד לארץ. כל קשוט לא פאר את הקוצה, לא פרח טבעי ולא מלאכותי, ובכל זאת כמו הכתה אותי בסנורים...

היא הוסיפה לטיל בשדרה, ואני – מבלי משים – הלכתי אחריה – – –

לאן אני הולך ולאן היא הולכת? לא חשבתי כלל: מטרתי היתה רק להתבונן אל קוצת שערותיה המכשפות... היא נטתה לשדרה אחרת – ואני יצאתי בעקבותיה, באלו נכספתי להיות צלה...

בעמדה להנפש, עמדתי גם אנכי מלכת –

ובהוסיפה ללכת דרכה, הלכתי גם אנכי אחריה! לא יכלתי להפרד מעל קוצתה...

אך היא הסבה לפתע את פניה ותשאלני: „למה אתה רודף אחרי?"

– אינני רודף אחריך, כי אם אחרי קוצתך, – עניתי ברעד פנימי.

– אחרי קוצתי? – שנתה בתמהון – מה לך ולקוצתי? מה מצאת בה?

– הכל, הכל מצאתי בה – עניתי נפעם. – הרשיני נא רק

לנשק את שערותיך המפליאות. יותר לא אבקש ממך דבר...

והיא נגשה במבוכה אל הספסל הריק מאדם ותשב, ואנכי הלכתי אחריה ואשב גם אני.

והיא מרימה ביד ימינה את קוצתה העבה ומגישה לי: „שְׁקָה!".

ואני מחבק את קוצת־הקסם ולוחץ אותה אל לבי הבוער והרועד בחזקה, ומנשק בלי הרף, מבלי דעת נפשי...

– ההנך שבע־רצון? – שואלת היא לסוף בקול נעים.

– מאד, מאד! – עונה אני ברעדה.

– ואם כן, יכולים אנו להפָּרד...

– לא! לא! אנא... עוד רגע...

ואני מחבק שנית את קוצתה ומנשק לה בכל אש תאותי. ודמי מחל לרתוח בקרבי והולם במוחי כבפטישים חזקים. זעה קרה מכסה את כל בשרי, ושִׁני רועדות מקור...

– מה לך? – שואלת היא בחבה, – החולה הנך?

– לא, לא, אינני חולה; אבל...

– מה?

– מתביש אני להגיד לך...

– ואני אגיד בשמך, – אומרת היא בשחוק קל, – לסלסל ולנשק את הקוצה לא די לך, והנך משתוקק לנשיקות וסלסולים אחרים – הלא?

וכל גוי רועד ומתחלחל כמו מקור חודר ואינני יכול להודות לפניה ולאשר במו פי את אמתת השערתה –

– שתיקתך ומבוכתך מאַמתות את דברי, – אמרה בגיחוך – נפרד אפוא... הן בקשתך נמלאה...

והיא מתרוממת מעל הספסל וחפצה לעזבני.

– חוסי נא! – מתחנן אנכי בקול־בוכים, כילד קטן שחפצים לגזול ממנו את כלי שעשועיו, – אל נא תמהרי לעזבני. חוסי נא... אל תפרדי עתה מעלי...

והיא עומדת רגעים אחדים ומפקפקת ולסוף היא מתישבת שנית על הספסל על־ידי.

וכל בדי גוי מוסיפים להזדעזע בחלחלה עצומה ודמי

רותח בכל עורקי ונטפי זעה מוסיפים לכסות את עור בשרי, פני וראשי – – –

– הנך רועד שנית... הנפרד?

ושני ואברי גוי מזדעזעות בחזקה – ואני שותק...

והיא קמה מעל הספסל ואומרת: „שלום לך! טוב כי נפרד..."

– השאירי... לי... את... קוצתך! – מתחנן אני בגמגמי.

– למה לך קוצתי?

– אני אחבקנה ואנשקנה באהבה תמיד, תמיד, כל חיי.

– תמיד?

– כן! כן! בכל עת שארגיש את קסם היופי... והרגשותי האלה תחדלנה רק ברדתי הקבר...

– טוב! – אומרת היא בתוגה קלה, – אמלא גם את בקשתך זאת. אנכי אשחית את שערות ראשי... אבל יותר לא תבקש דבר?

– לא! בי נשבעתי...

והיא מוציאה מצלחתה מספרַים נוצצות וגוזזת את קוצתה במהירות ומושיטה לי – – – ונעלמה...

אבל בהעלמה נעלם גם הקסם המעַוֵר והמשכר של הקוצה במעוף־עין... ובידי הונחה לנגד עיני צמה פשוטה בלי כל צל של הוד ויפעה. אנכי הבטתי אל השערות הצהבהבות הארוכות והסבוכות באיזה צער פנימי עמוק, ואחל לבכות: לנגד עיני מת היופי שבכה לבבני וכשפני...

דומם ומשמים ישבתי על הספסל הנעזב ואוסיף לבכות זמן רב על אבדן היופי...

– למה תבכה? – שאלני קול ענוג.

ואשא את עיני וארא והנה העלמה המכוסה בצעיף יושבת על ידי ומבטת אלי בחמלה רבה.

ואני מראה לה דומם את הקוצה הגזוזה ומוסיף לרדת בבכי...

– למה שחת את קוצתי? – שואלת היא ברגזה – ולמה זה אינך נושק ומחבק לה ומסלסל אותה כאשר הבטחתני?

– הן לא זוהי קוצתך... לא זוהי...

– זו היא! אומרת היא בקצף -- אך אתה שחת את יפיה. אתה!

הבטתי אל ראשה וכל מבנה גוה ואשתומם מאד, כי לא הרגשתי כל התרגשות בקרבי ורעדה כל שהיא בגוי...

– היודע אתה, מדוע אינך מוסיף עוד להתרגש ? – פנתה אלי, כאלו הבינה את מחשבותי – יען כי לקחת ממני את קוצתי... הכל, הכל חמסת ממני, איש רע !...

– רחמי נכמרו מאד עליה ואחל להתנצל לפניה ולבקש את סליחתה –

אך היא לא חדלה מקצוף ומהתרגז : „אתה, אתה האשם באסוני !" –

ומה אעשה לך ? –

– השיבה לי את קוצתי ! השיבה !

מהרתי למלאות את בקשתה והיא חטפתה מבין אצבעותיה ותרימנה אל קדקדה – – – וקוצתה נצמדה כבאיזה כח־קסם אל ראשה בהרף־עין, ותוסף להתנוסס לנגד עיני בכל הדר יפעתה ולהרגיזני ולזעזעני...

– אוי לי ! צעקתי מנהמת לב.

– ומה ? – צחקה היא – החפץ הנך, אולי, כי אגוז את קוצתי למענך שנית ?...

וגויתי מזדעזעת כבשבץ נורא ודמי רותח כבמרקחה ואיזה ערפל עב מכסה את עיני – – –

– הנך מכשפה ! ! קורא אני נפעם עד מאד.

– אינני מכשפה ! אתה הנך חולה...

– אינני חולה ! – מתנגד אני בהתלהבות – ואת, את הנך קוסמת !... לך יש קוצה מרשפת, והנך משוטטת בין האנשים להחטיאם ולעכור את טהרת נפשם...

– האני האשמה אם חולים כמוך אינם יכולים לגבור על יצרם בראותם את היופי החי ? החפץ אתה, חולה אמלל, כי בגלל חולנים כמוך אשחית א נ י את יפיי ?

– אם יפיך מחטיא את הרבים – יאבד !

– אך שלמה לא יאבדו האנשים החולים ההם, שאינם יכולים להביט אל היופי מבלי שירעדו ודמם ירתח בקרבם ? אם הם הנם חלשים ורפי־כח, מחויבה יפ ע ת י לעבור ולהבטל מן העולם ? ?

– הן יש גם יופי שאיננו מרתיח את הדם: יש יופי הנפש, השכל והלב ... ואם יופי הגוף מסית ומחטיא – יעבור ויבטל!...

– אם האנשים מבקשים להם רק את הגוף שביופי ולא את היופי שבגוף, – הנם בעצמם האשמים!...

והיא מתרוממת מעל הספסל ללכת... אך איזה כח־קסם מושכני אחריה ואני יצא בעקבותיה – – –

– לאן פניך מועדות? שואלת היא בתמהון.

– לכל אשר יהי רוחך ללכת... אחריך, אחריך אלך... ויהי מה!

– טוב! – מסכמת היא בהושיטה לי את ידה, – אבל השבע נא לי, כי לא תבקש ממני לגוז את קוצתי שנית...

טוב! טוב! – אומר אני בהחזיקי בידה – אני אשמע לקולך לכל אשר תצויני – אך הגידי נא לי: מי את?

– אני הנני בת־החיים...

– בת־החיים?

– כן! אני נותנת חיים ועצמה לכל הברואים להתקים ולהתהוות...

– ולמה פניך מכוסים בצעיף?...

– פני אינם מכוסים בצעיף בפני כל האנשים – אומרת היא ברצינות. – אני מכסה את פני רק לפני אנשים חולנים כמוך, אשר רק ברק יפעתי מעור עיניהם ונשמתה זרה להם; יחידי סגולה רואים את פני האמתים...

– היכול אוכל גם אני לראות את פניך האמתים?

– הדבר תלוי רק בך ובהתפתחות רוחך ותבונתך והשתלמותן... בחדל דמך לרתוח וגויתך לרעד בהיותך בקרבתי...

– הן זאת תהי רק במותי! קורא אני בדמעות.

– ואז אסור למענך את צעיפי מעל פני...

– טוב לי מותי ... הסירי את הצעיף!...

והיא מרימה את ידה למלא את בקשתי –

ואיקץ והנה – חלום...

אֵם־הוֹרֶגֶת.

(ספור).

א.

בספר הנולדים היא כתובה בשם „מרים"; אביה קורא לה „מִירֶלֶ'ה", אמה חורגתה – „מֶרֶה", והחנוניות והגרניות השוק מוסיפות עוד כנוי משלהן: „מִירֶלֶה הַחִוֶּרֶת". כי היה היתה מירלה בעלת פנים חִורים מאד, בלי כל טפת דם, בלי כל רגש חיים, בלי כל אות התלהבות והתרגשות של בת־חוה. ובכל זאת היתה נערה יפהפיה, וחורתה הוסיפה לה איזו לוית־חן מיוחדת. קומתה היתה ממוצעת, שערותיה – שחורות ועבות נופלות על שכמה העגול והרחב; עיניה – שחרחורות, אך עצלות מאד וכאלו ישנות תמיד.

גם להתיפות ולהתקשט ככל חברותיה לא אהבה מירלה כלל; ובדבר הזה היתה לה לעזר לא־מעט גם אמה חורגתה – חייֶלֶה „אשת־חיל", – אשר היתה מתאמצת בכל כחה ויכלתה למנוע ממירלה שמלות מיותרות ועדיים רבים, שאינם נחוצים כלל, ואוי אוי היה למירלה במצוא אותה האם מסתכלת במראָה יותר מדי או מסלסלת בשערותיה במדה נפרזה.

ולמירלה לא היה כמעט פנאי להתעסק הרבה בחיצוניותה: ביתם היה בית־משתה, כמעט הגדול בכל העיר. פרנסה – תודות לאל – לא תחסר; הדלת לא תסָגר כל היום. זה יוצא וזה בא; מי לתת שלום לבַּכָּחוס ומי לעשות שם מסחר וקנין,

לדבר עם „רֵע טוב", לגמור עסק מסוכסך, למכור לחיילה „מציאות", ועוד כאלה... וכל העמל והטרח הרב הזה נפלו על שכם חיילה בתחלה, כי היה היה אישה רבי נחמן חלש בגופו, וכמעט קצת חולה מדי יום, „ואף זבוב קטן – לשון חיילה – היה לו למשא כבד", בהיותו מפונק מאד עוד מימי ילדותו ככל „הבנים היחידים" אצל בעלי־הבתים הנכבדים.

חיילה נסתה אמנם להרגיל את אישה ל„פרנסה", ולא פעם ולא שתים היה שומע רבי נחמן את קול חרפות „פלוניתו" וגדופותיה וקללותיה, והוא מצדו גם נוכח לדעת כי הצדק אתה ויחלט לתקן עותתו. ימים אחדים עמד אצל שלחן־המכירה וימד וימכר ויקח כסף ויהי כעבד נאמן לפני אשתו. אך עשן הטַבַּק, שהיה ממלא מן עלות השחר עד חצות הלילה, ולעתים קרובות גם כל הלילה, את כל פנות הבית, הפילו למשכב. והרבה הרבה רובלי־כסף הוציאה חיילה מכיסה לרופאים וסמי־הרפואות, והרבה הרבה טפות דם יצאו מגרונו של רבי־נחמן.

ותוָכח חיילה לדעת, כי אתה תלין משוגתה ולא להיות מוזג נוצר אישה, ותרף ממנו. היא היתה שמחה בחלקה, כי יקום מדי־יום לתיקון ויתהלך על משענתו אל בית המדרש ובין למודי ד' יחָשב שמו. „אנכי אתן לו עולם הזה – היתה מתנחמת חיילה – והוא יתן לי עולם הבא".

אולם לעֻמת זאת החלה „להרגיל אל הפרנסה" את מירלה, בהיותה עוד כבת שבע, והיתה מעוררת אותה משנתה כעלות השחר והיתה מעמסת על שכמה הרך את כל הליכות הבית. ולאט־לאט היתה מירלה לשפחה פשוטה ותהי אנוסה לאפות, לבשל, לנקות ולפנות את כל החדרים; וחיילה היתה יושבת כל היום אצל שלחן־המכירה ותמלא את כל נפש רעבה וצמאה...

ומירלה לא ישרה עוד בעיני אמה־חורגתה וגם לא ידעה במה תוכל להפיק רצון ממנה. הן כל אשר תצונה היא עושׂה בזריזות ובדַיקנות רבה, גם את המכות והמהלומות והמריטות היו לחייה מקבלות באיזה „צרוק־הדין"; והיא היתה עוד „בת נעות המרדות", „נבלה סרוחה", „פרת הבשן", „חתיכת בשר" וכדומה! – היו הימים, וגם לילות, אשר מִירלה לא השִׁיבה

את רוחה אליה, אשר לא נפשה מן הבקר עד חצות הלילה אף רגע מעבודתה הקשה; והיא – חיילה אשת־חיל -- לא היתה מתעצלת עוד להטריח את כבודה ולקום מדי פעם ממושבה ולאחוז, בפני כל הצבור, בציצת ראש מירלה ולמרוט את לחייה בעד השגיאה היותר קלה וזעירה.

אבל ההפך מצאה מירלה באביה החולה והחלש. הוא אהב אותה מאד מאד. ובבואו מדי ערב מבית המדרש, היה מהג.: בחשאי אל המבשל והיה מנשק לבתו יחידתו מירלה בהתלהבות וחבה יתרה, ואם לא ראתה זאת חיילה - היה לוקח אותה על חיקו ומסלסל את שערותיה הפרועות זמן־רב, עד אשר צנחה פתאם מירלה מעל חיקו בהאזינה את הקול הצרוד והגס של „האם" הקוראה לה. וחיילה קנאה מאד את בתה חורגתה, בהיותה היא בעצמה עקרה ובדעתה כי „המנול" אהב את בת אשתו הראשונה הרבה יתר מאשר את אשתו השניה. והדבר הזה היה גורם למירלה צרות רבות ויסורי הנפש והגוף, שאמה חורגתה היתה משבעת אותה כל היום והיתה שולחת את חציה השנונים, חצי קנאות מהולים ברעל, אל לב בתה חורגתה, המתענה תחת עול עבודת הפרך והחרפות התדירות.

וכן עברו על מירלה חמש עשרה שנה, שנות עמל ומכאובים גופנים ורוחנים, מהלומות ומריטות לחי.

ב.

רוח ההשכלה „בת־השמים" חדר גם אל הרחובות המעופשים והמבואות המטונפים של העיר א, מקום מגורי מירלה. ובבקר בהיר אחד בצבץ בה לפתע פתאם מורה שפת עבר ורוסית ואשכנזית וצרפתית, הכל בחדא מחתא. מובן הדבר, כי על „שעות" מורה צעיר לימים, בעל משקפים ושפם מסולסל, רבו הקופצים וירבו מאד במחירן. ועד מהרה נהרו מכל פנות העיר הקטנה נערים ונערות, בחורים ובתולות לקחת לקח מפי „המורה

המינסקי", ששמו הלך מסוף העיר ועד סופה.

חברות מירלה גם כן היו מן המאֻשרות, שזכו ליהנות מזיו „המורה המינסקי", ובכל יום היתה רואה אותן רחוצית למשעי ולבושות מכלול הולכות עם אגודת ספריהם ופנקסיהם אל המורה. רוח הקנאה החל להתגנב אל לב מירלה. היא ראתה בבירור, כי חברותיה מתרחקות ממנה בשאט־נפש, ונפשה ירעה לה מאד מאד. „הה! למה יגרע חלקה, – היתה מתאוננת בלחש בעמדה בַּמְּבשל ותעבוד כחמור – הן גם היא בת בעלת־הבית כמוהן, גם היא לא בת חִטים הנה, ומדוע תבלה את מבחר שנותיה כשפחה חרופה, מקנת־כסף, כפרה בארוה? לפני שבועים מלאו לה חמש עשרה שנה, ומלבד ספורי שמ"ר לא תרשה לה „האם" לקרא, וגם זה – רק מדי שבת בשבתו שעה או שעתים... הה! לו היתה אמה חיה, כי עתה לא הָיתה כאבוּה גסה, הנותנת בכוס עינה עם בחורי הכפר!"...

וזכרון אמה המתה, שאבדה לה בהיותה עוד קטנה, קטנה מאד וכמעט שלא ידעה אותה כלל, – עולה מתוך הקבר, ואיזה לחץ טמיר לוחץ את חזה מירלה הרך, ודמעות חמות מתגלגלות על לחייה החִורות, ואנחות צרות ונחנקות מתפ־צות מלבה הכואב, וגעגועים גדולים מאד מתעוררים בקרבה להיות „מלומדת" ביתר חברותיה.

והיא ידעה היטב, כי כבד הדבר, וכמעט אי־אפשר, שהיא מבקשת לה, כי אמה חורגתה לא תתן לה בשום אופן את הענג הזה... „הה! מה רע להיות בלי אם!" –

פעם אחת האירה לה אמנם קרן־תקוה להשיג את בקשתה, אך הניצוץ הבודד הזה כבה בין־רגע ויגרם לה עוד עמל וכעס ומכאובים הרבה. הדבר היה ביום השני של חג הפסח. מירלה ישבה אצל החלון נוגה ושוממה ותשקף בעד החלון החוצה ותתבונן אל העוברים והעוברות הלבושים בגדי־חג ומטילים שורות שורות. היא ראתה את חברותיה המקושטות הולכות שלובות זרוע, כמו משוכת ירק, ברחוב העיר; ויתחמץ לבה בקרבה מאד מאד... גם לשאף רוח צח איננה יכולה כחברותיה, כי בשמלתה הישנה והמטולאה היא מתבַּישת להֵרָאות בחוץ,

ושמלה חדשה, כמובן, לא עשתה לה „האם"...

מירלה היתה שקועה במחשבות נוגות, עד כי לא שמעה כלל בהסוב הדלת על צירה ואביה נכנס החדרה ויגש אליה ויסתכל בה, כאלו לא הכירה.

– מדוע יושבת אַת, מירלה, ככה נוגה ואינך יוצאת לטיל מעט? – שואל רבי נחמן בקול רך – הן חג היום לנו... צאי נא, צאי־נא, מירלה, לטיל מעט!

– איך אצא לשוח, אבי? ועם מי? חברותי מתבישות לטיל עם אכרה כמוני, ואל בנות החַיטים הן לא תאות אתה כי אתחבר... ענתה מירלה במרירות, ודמעות רבות התגלגלו על לחייה החורות.

רבי נחמן היה כנדהם. הוא, בלבו הנאמן והחם, בלב־האב, בן בין־רגע לכל המרירות החריפה שבמענה בתו, ומה מאד שבעה נפשה מכאובים ויסורים חרישיים עד אשר החליטה להוציא דברים כאלה מפיה.

הוא הושיבה על חיקו. רגעים אחדים הביט בה בדומית מבוכה, כאלו לא ידעה. מירלה הורידה את ראשה ותדם. אך רבי נחמן הפריע עד מהרה את הדומיה.

– אל תעצבי, מירלה, – נחם אותה בקול רך וענוג – הן גם את „בת בעל־הבית" כמוהן!

– אבל הן מלומדות, ואנכי – הדיוטה... התיפחה מירלה.

– הרגעי, הרגעי, פְּתַיָתִי! אחרי חג הפסח אשכר לך את המורה העברי – אמר רבי נחמן בסלסלו את שערותיה. ומירלה הרימה את ראשה ותבט אל אביה כמשתאה, כי לא האמינה למשמע אזנה.

– האמנם, אבי? – התרפקה עליו – ומה תאמר היא?...

– אין בכך כלום, מירלה! „נשים דעתן קלות", היא תאות... והן אב אנכי לך...

ובזה הרגע התפרצה חיילה החדרה.

– „זוג נחמד! – עקמה את שפתיה, בראותה כי מירלה יושבת על חיק רבי נחמן. – יהודי כשר! תלמיד חכם שלי! העת לך להתעלם באהבים, זקן טפש?!"

ומירלה חשה כי שערותיה נאחזו כמו בסבך וכי גויתה צנחה מעל חיק אביה בחזקה והֻשלך ארצה.

רבי נחמן ישב כנקפא ויבט אל תמונת היגון, אל מפלצת הקנאה המכוערה... אך פתאם התגבר כארי, כתלמיד חכם נלהב, ויקפץ מעל כסאו ויתנפל על חיילה ויאחז בגרונה...

„ארורה! – נהם כדוב – היא יקרה לי ממך אלף אלפי פעמים!... צאי מפה, ארורה, פן תהי פה קבורתך!"...

– אֶהֶה! – קראה חיילה בהחלצה מבין אצבעות רבי נחמן ותחזק בזקנו – הלהרגני אתה אומר, זקן מנאף? – – – –

ג.

ומן היום ההוא והלאה החלו צרות מירלה להתרבות כפלים. מורה לא שכר לה אביה, מיראתו את חמת חיילה אשתו, וכמעט שהתחרט לגמרי על „המעשה" שהיה. הוא הוסיף לשהות כל היום והערב אחורי התנור בבית המדרש, וחיילה הוסיפה לעַנות תחת ידיה את מירלה באכזריות ועריצות של חיה טורפת; ומירלה הוסיפה לסבל את ההרפות והגדופים, המהלומות והמריטות בהכנעה גמורה, מדעתה כי איש לא יעמד לימינה, לו גם חפצה להשיב דבר ל„האם" במלאת כבר סאת סבלנותה.

כן עברה עוד שנה, ומירלה התרגלה עם עבודת הפרך שלה והאמין כי כן צריך להיות הכל. „כל האמות החורגות לא טובות הנה", היתה אומרת לה המבשלת מדי פעם, וזאת היתה כל נחמת מירלה בצרתה.

אולם פתאם נהיתה איזו תמורה כבירה ובולטת בהתנהגות חיילה את בתה־חורגתה. היא חדלה מלחרפנה בפני כל ותקן לה לפעמים חתיכות בורית, וגם משרק וגם מראָה קטנה קנתה לה, וגם שמלה חדשה עשתה לה. התמורה המבהילה והפתאומית הזאת היתה לפלא גדול בעיני מירלה, ועוד יתר השתוממה פעם אחת באמור לה חיילה, כמעט בחבה: „מה

יפיפית, מירלה, הנך כבר כלה נאה מאד!" — כל הדברים האלה, שנאמרו באיזו רַכּוּת מיוחדת בכלל והמלה „מירלה", אשר יצאה מפי חיילה בפעם הראשונה — בפרט, — הפחידו מאד את בת־החורגת הנכנעה והמעונה ותבט בה בהשתוממות גלויה. אך חיילה התנכרה, כאלו כל מה שקרה הוא בדרך־הטבע.

ואחרי ימים אחדים אמרה חיילה לבתה חורגתה, כי תחדל מעבוד במבשל ותחל לעזור לה על־יד שלחן־המכירה, כי „הפרנסה רבתה, תודות להשם יתברך". כשמוע רבי נחמן את החדשה הזאת, התפלא אמנם במדה גדושה בתחלה, אך אחרי כן נהנה מאד מהתמורה הזאת ויודה לה', כי נתן בלבב אשתו רוח חדשה בהתנהגותה עם מירלה. „היא, בכל זאת, אשה ישרה" — חשב רבי נחמן בינו לבין עצמו — „ובראותה, כי מירלה גדלה ותהי ל„בתולה" שבה מדרכה הרעה ותהי לה כאם; יהי שם ה' מבורך!"...

וחיילה הוסיפה להתנהג עם מירלה בנמוס ודרך־ארץ ולפעמים גם בחבה גלויה. מירלה התרגלה עם התמורה הטובה הזאת כמו שהתרגלה עם צרותיה בימים עברו. נבונה יותר מדי לא היתה בשביל לדעת ולהבין, כי סלסולי אמה חורגתה מרים ורעים לה הרבה יתר ממהלומותיה וקללותיה, כי תחת המַחמאות החנפות נמצאת לשון אפעה וחמת עכשוב. והחל מירלה גם לכבד את מעַנתה הקודמת.

ומה גדלה שמחתה באמור לה פעם „האם", כי תשכור לה למורה את בן המורה הנוצרי, אשר היה מבקר התמידי בבית המשתה של חיילה. בן המורה הנוצרי היה עוד עלם צעיר, כבן עשרים, שגורש מהסמינַריון בעד עצלותו והנהגתו המגונה, ובשובו בבשת־פנים אל בית אביו החל להתעסק בשיעורים פרטיים ולהוציא את כל כסף משכרתו בבית חיילה.

מירלה התפלאה מעט, כי שכרה לה אמה חורגתה דוקא את המורה הנוצרי, ולא את המורה העברי; אבל חיילה הרגיעה אותה עד מהרה בדברים רכים: „את, מירלה, צריכה לדעת רק רוסית וחכמת החשבון, הנחוצות מאד ל„עסקנו", ובדבר

הזה מצטין מורה נוצרי הרבה יותר מהמורים העברים, היודעים הכל רק על רגל אחת".

גם לרבי נחמן השיבה כדברים האלה, וגם הוא הסכים על נקלה לדבריה. וכלם היו מרוצים, כנראה.

ומירלה עשתה חיל בלמודים, והמורה הנוצרי אמר כי לה „כשרונות מצוינים". החברות החלו שנית להתרועע ולטיל אתה, והכל היה על הצד היותר טוב. וגם „נשמותה" של מירלה עלתה כפורחת: לחייה החלו להתאדם לפעמים; חזה התרומם; עיניה הנקפאות והישנות תמיד החלו לבער בא:ו אש זרה. ותדע מירלה כי הוא בת־וָנוס.

וחיילה הוסיפה לחבב את בתה חורגתה כאם טובה, ומירלה הוסיפה ללמוד אצל המורה. חברת המורה הצעיר היתה לה אמנם בתחלה לעגמת־נפש ותגרם לה מדי פעם מבוכה ומהומה אינסטינקטיבית, אבל לאט־לאט התרגלה אתו ותחל להרגיש גם איזו התקרבות אל ה„גבר" היפה הזה. היא כבר הסכינה להאזין, מדי עמדה על יד שלחן־המכירה, חלקות וחניפות ומחמאות מפיות „השותים הנכבדים", ולכן לא השתוממה כלל ולא התאדמה הרבה באמור לה המורה פעם אחת, כי היא „עבריה יפה" מאד.

ופעם אחת בא המורה הנוצרי אל בית המשתה של חיילה ויודיע שם בשמחה רבה את כל המסובים, כי נתקבל לסופר בבית הדואר, ומסבה זו לא יהי ביכלתו להטיף לקח למירלה, שכבר ידעה את השפה הרוסית עד כדי להבין בעצמה את אשר היא קוראת. אולם אם יש את נפשה, הוסיף בנמוס, יכולה היא לבוא אליו מדי פעם ונתן לה ספרי־מקרא מועילים. מירלה הודתה לו בעד טוב לבו ותבטיחהו, כי תתאמץ להשתמש בחסדו זה.

והיא היתה מבקרת אותו לפעמים, בהיותה בטוחה כי „מיחאיל איבַנוב" הוא עלם בעל־נמוס, כי בכל השנה השלמה, שהיה מטיף לה לקח, לא העיר כל מעשה חשד בלבה, כי חברתו מזקת לעלמות צעירות.

ד.

ירחים אחדים עברו. הסתו פרש כנפיו השחורות על כל פני היקום. דלף מורד נטף ארצה ימים אחדים בלי חשך.

וחיי מירלה עפו במנוחה. גם בשבתה על יד שלחן המכירה היתה קוראת בעתות המרגוע בספרים, שהיתה לוקחת מאת מורה הקודם, אשר החל ל„סובב" אותה כמעט ברצינות, וגם היא הרגישה כי חברתו נחוצה לה.

פעם אחת, בליל התקדש חג, הלכה מירלה אל בית מורה הקודם לקחת ממנו ספר לקריאה. הוא שמח מאד לקראתה, כדרכו תמיד, ויתנהג אתה בנעימות יתרה. גם ממתקים גם כוס יין נתן לה. את הממתקים אכלה לתאבון, אולם לשתות מן היין סרבה הרבה, אך הוא פצר בה מאד מאד: „לאות ידידותנו הישנה, גברתי, שתי־נא! גם אני אשתה לחייך, גברתי! – שתי נא, במטותא מנך!"...

ועוד רגעים אחדים של הפצרות ודברי־חלקות – ותעתר לו. הוא שתה לחייה, והיא גם היא שתתה. המשקה השתוי הרתיח מעט את דמה ולחייה התאדמו מאד, ותרגיש איזו המימות טמירה בכל אבריה. והוא מלא את כוסה המורקה שנית... ועוד הפעם דברים רכים ונעימים, ועוד הפעם אמתלות וסרובים לרגעים אחדים – ותעתר לו שנית. הוא שתה לחייה עוד הפעם, וגם היא שתתה. ראשה בער כמו באש ותחש איזו לאות נעימה בכל גויתה... ואז היא רואה איך הוא מתקרב אליה ואוחז בשתי ידיה ולוחצן אל לבו באהבה רבה... היא מנסה להחליץ ממנו, אך הוא מחבק אותה ולוחצה אל לבו בכל כחו... חזה מתרומם בחזקה, והוא לוקח אותה בזרועותיו ומושיבנה על חיקו... היא חפצה להתנגד; אך הוא משביע אותה, מסלסלנה כילדה קטנה... היא מרגשת בפעם הראשונה לימי חייה הנאה משונה, טעם גן־עדן בכל הסלסולים החמים האלה – ונשארת על חיקו...

ועוד כוס יין... ועוד כוס יין... הוא שותה לחייה והיא

שותה לחיו, והוא מנשק לה בהתלהבות עצומה -- והיא שותה בצמא את נשיקותיו ----

---

רבי נחמן היה תמיד מבעלי הויתיקין הגומרים את תפלתם עד הנץ החמה, וההרגל הזה נעשה לו לטבע; ובבוא השעה הרביעית בלילה לא היה יכול כבר לתת תנומה לעפעפיו. בפעם הזאת השכים קום כדרכו תמיד. גם עיני חיילה קדמו אשמורות, כי מעת אשר מירלה החלה „להתפלסף" היתה היא, חיילה, בכל: במבשל, בשוק הדגים, אצל שלחן המכירה, בקצור: „ברגל אחת על עשרת ירידים".

רבי נחמן נטל את ידיו ויגש אל השלחן, אשר עליו היה מוכן לו ספל תֵה בחלב. חיילה גם כן ישבה אצלו ותשת תה. היא אהבה את נחמן אישה על פי דרכה, אף כי היתה מחרפת ומקללת אותו לפעמים. מקרה לא טהור כזה קרה רק ביום אשר השפחה שברה סיר או קערה, ואז שפכה חיילה את כל חמתה על „השלימזל שלה". אבל בכלל אהבה אותה והתגאתה בו בפני החנוניות.

רבי נחמן כלה לשתות את הספל השלישי ויתהלך רגעים אחדים בחדר הנה והנה. פתאם עלה זכרון מירלה על לבו ויקרב אל חדרה, מבלי־משים, כאלו כח טמיר משך אותו שמה. בגשתו אל מטת מירלה, ראה כי היא ריקה, וישב נבהל אל הטרקלין ויספר את דבר הפלא בבהלה מוחשת לחיילה. אך היא הרגיעה את רוחו ותאמר לו: „בוראי לנה היא בבית חנה'לה חברתה; כן כבר קרה פעמים אחדות".

ויקח רבי נחמן את „הטלית־ותפלין" וילך אל בית המדרש.

ה.

ומירלה חלתה פתאם את חליה הקשה. מה לה? לא ידע כל איש. גם החובש גם הרופא העירוני לא יכלו להכיר

את מהות מחלתה, כי החולה לא ענתה כמעט דבר על שאלותיהם. חברותיה באו לבקרה, אך היא לא שמה לב אליהן, כאלו לא ידעתן. גם את אביה הנאמן לא ענתה מפורש: „מה יכאב לה".

כן עברו כשלשה שבועות, ורבי נחמן נואש. פני מירלה הלכו הלך וחסר, עצמותיה שפו ועיניה נמקו בחוריהן. רבי נחמן החל מחדש להקיא דם מגרונו, ומירלה לא ענתה דבר.

אבל על פי המקרה עבר בעיר רופא הפלך. רבי נחמן לא חס על עשרים וחמשה רובל ויקרא לו. וגם לו לא השיבה תשובה נכונה. אך הוא מצא עד מהרה את ה„דיַגנוזה", ובדברים קשים הוכיח את רבי נחמן על פניו על מהרו להתתה לאיש...

ומירלה לא מתה; אסונה גבר גם על המות. ובחדר משכבה יושבת היא נוגה וגלמודה! שערותיה השחורות והעבות פרועות, לחייה שפו וכאלמת לא תפתח עוד את פיה. אך לעמת זאת היא מרגשת, כי שם, שם, בלבבה פנימה, רועשים והומים קולות רבים בשאון גלי ים זועף. היא יודעת את גורלה ואת העתיד המחכה לה בעירה הקטנה... אבל מה עשתה? – מצטדקת היא לפעמים: – האם גזלה, גנבה או רצחה נפש אדם? האכלה הון זרים? ההטתה על איש שואה? הן עליה הדיחו רעה, את כבודה הן גזלו, אותה רצחו! ומדוע תהי היא לבוז ולקלס, למשל ולשנינה בכל העיר?

ומה היא חטאתה? – מוסיפה היא להצטדק בפני עצמה – האם באמת גדול עונה מנשוא כעון הרוצח, השודד, הגנב והגזלן? הה! כמה אנשי־און, בני־עולה, שודדים, נוכלים, חומסים, מלו־ ברבית, רמאים ישנם בעירה... והמה הצדיקים! והם המה המרשיעים אותה, והם המה השופטים לה?! הם גונבים עשר פעמים בכל יום, מכחשים, משימים בכליהם, פושטים עור עניים, מרמים, נשבעים לשקר – ובכל זאת אנשים

תמימים וישרים הנם, „יהודים כשרים?!"

והאם באמת חטאה? ולמי חטאה? הן רק חרפה העטתה על עצמה... ומהי החרפה? לקחת רבית ונשך, להטות משפט יתומים ואלמנות, לתת איפת רזון, להונות את הבריות – הנה כאשר אמה חורגתה עושָׂה – אין רע, זאת לא תעטה כל בושה?! והיא, רק היא, החוטאת השפלה, הבזויה, הרשעה?! והיא עוד היתה למלה בפי כל השודדים, החומסים, החנונים הרמאים האלה...

וקשיות ערפה איננה מניחה לה להרשיע את עצמה בשום אופן, והיא מתמרמרת מאד על הליכות החיים ומשפטי החברה המעוקלים.

ופתאם זוכרת היא את ימי ילדותה הרעים, עבדותה, סבלותה הקשה, אשר היתה נותנת עליה האם־החורגת; את חברותיה היא זוכרת ואת אביה, אביה הנעים... ולזכרונו רוחפות עצמותיה ממגור!... האם לא חטאה לו, לו? הן הוא חולה מסוכן עתה; שם בחדר הנשען הוא שוכב על ערש דוי, אשר בודאי לא ירד מעליו... והיא לא הלכה אליו לבקרו אף פעם אחת!... היא אמנם מתבישת ויראה להראות את פניו: הוא ימות בודאי בראותו אותה... אבל מי אשם בזה? הן היא, היא, היא, בת נעות המרדות, החטאה השפלה, חלאת המין האנושי... והיא עוד אמרה כי לא חטאה! והיא עוד הצטדקה, עוד נועזה להצטדק בפני עצמה לפני רגעים אחדים?!... הלא אם ימות אביה – והוא ימות בודאי – ואמרו כל אנשי העיר, כי היא, רק היא רצחה את נפשו, את נפש אביה היקר, שכל כך אהבה תמיד!...

ודמעות הנחם החמות מתגלגלות ושוטפות על לחייה הצנומות והחורות. היא חפצה מאד לכרוע ברך לפני אביה, לנשק את ידיו ולהתחנן אליו, כי לא יקח ממנה את אהבתו היחידה, אף כי איננה ראויה לה כלל.

ובברכים כושלות היא קמה מעל כסאה ומתנהלת בכבדות אל החדר הנשען. בהכנסה אליו לא היה איש אצלו; הוא ישן... היא הביטה על פניו המתים – ותתחלחל בכל בדי גויתה

רגעים אחדים עמדה אצל מטתו כבול־עץ ולא נועזה גם לנשקו או לקחת את ידו הצנומה... היא נאנחה... רבי נחמן התעורר משנתו ויפקח את עיניו... – „מירלה"! דובבו שפתיו...

– אבי! – התיפחה ברעדה – סלח...

והוא אוחז בידה – ושניהם בוכים.

ו.

וכאשר החל שוטר העיר לבקר שלש פעמים ביום בבית המשתה של חיילה אשת־חיל, הבינו חנוניות העיר, כי כבר קרובה העת... היו גם אנשים אשר האשימו את חיילה בחשאי ויבינו כי היא הדיחה את הרעה על מירלה זעומת נפשה משכבר הימים, וינודו לאמללה ולאביה מאד מאד; אבל את מכאוביהם לא הקלו בזה כלום.

ופעם אחת, באחד מלילות הסתו הראשונים, ראו החנוניות לאור הירח את המילדת באה ביתה חיילה בלוית השוטר, ותבינונה כי...

* *
*

ובלילה ההוא, כהשמיע בבית רבי נחמן יציר־יה חדש קול צפצוף ויללה בגיחו מרחם אמו הצעירה – השמיעו חובשי בית המדרש קול „תהלותיהם" בעד נשמת רבי נחמן הגוסס. אבל „התהלות", כנראה, לא הביאו את התועלת המבוקשה, ורבי נחמן מת בלילה ההוא.

מירלה לא ידעה ממות אביה עד אשר קמה ממטתה. הידיעה הזאת דכאה אמנם מאד מאד את רוחה, אבל כחה, בעריסה, צפצף אז ילד קטן ויפה־עינים בקול־צפור דק; לה היה כבר יצור, שיכולה היא להקריב לו את אהבתה וחיה, והוא מלא לה במדה ידועה את אבדן אביה הנאמן.

והאם־החורגת החלה שנית להתנהג עם ה„משרכת

דרכיה" בגסות עריצה, אך מירלה לא חפצה כלל להתענות תחת ידיה ולהשתעבד לה בפעם הזאת. ותחלינה מריבות וקטטות גסות ומגונות עד מאד, ותקץ מירלה בחיים כאלה והחליט לברוח מבית עבדותה.

ופעם אחת, בערב חרף אחד, בא אליה הוא וינשק את ידיה ואת מצחה, ויחבק לילד הנעים ויבך כילד קטן. ואז נדברו זמן־רב בחשאי... והוא נשקה, נשקה הרבה מאד, וישבע לה בכל הקדוש, כי אהב יאהבנה עד הקבר –

וביום המחרת המירה מירלה את דתה.

סְתָו:

(ציור פסיכולוגי).

טפות מטר־סגריר מתדפקות על החלון, כהמטבעות בקופסת „צדקה תציל ממות". הוא עומד נגד החלון ומסתכל בַשמשות המֻכות על ידי המטר המטריד, ומוצא איזה מין הנאה משונה בהדפיקות האלה. הן זהו פזמון המות – חושב הוא בהשָענו על ארן־החלון – ומדוע כן ינעם לו וימשך אותו אליו כבהרמוניה־קסם? – הן היו הימים, אשר הוא היה שונא את הסתיו ומטרותיו המעציבים והמרגיזים יותר מאת המות, ודפיקות הטפות המטרידות היו מביאות אותו לידי התרגשות העצבים ורגזנות; ועתה הוא מתענג כמעט על הסתיו ונהנה ממטרותיו, ודפיקות טפותיהם מצלצלות באזניו כפזמון טמיר מעולם הרמזים והסודות, שהוא מושך אותו ומלבבהו אליו... הוא יודע אמנם, כי השירה הזאת מבשרת את המות, האבדן, הכליה... הוא יודע, כי אחרי הסתיו יבוא החרף, והארץ וכל האילנות יתלבשו ויתעטפו במעטה לבן, כבתכריכים, ואז ידום ויאלם כל היקום, הכל ימות ויאבד ויכלה; רק איזה עורבים קרקרנים וצעקנים יופיעו לרגעי־מספר וישמיעו: „קרָה! קרָה"! – כאלו שמחים הם על אבדן הכל, על המות הכללי, וירדו על הפגרים לחלק להם שלל...

ומדוע לא יעשו כזאת? גם הם לוחמים מלחמת החיים והקיום; הסתיו והחרף „שלנו" הוא אביב נעים „שלהם". אביב כללי לכל הברואים והיצורים והצמחים הוא דבר אי־אפשרי,

כנראה; על חרבן אביב אחד יִבָּנה האביב השני.
כן.! זהו סוד כל החיים! והוא איננו צריך ואינו רשאי כלל להתמרמר ולהתאונן על „פּוֹרטוּנה האכזריה"–כאשר היה מכנה אותה לפנים–על התהלכה אתו בחמת קרי. הן לא לנצח צריך להיות אביב בחיי איש אחד! כי באופן כזה לא יהי אביב כלל בחיי איש שני! לו הן היה אביב בכל הדרו והודו וקסמו, אמנם רק לזמן קצר–אבל היה! ומה לו עוד? ולמה יתאונן על הסתיו?
ולו היה אביב...

הוא התודע בבית אביה על פי המקרה. אביה בא אל הרידקציה, אשר בה עבד, ויבקש מהרידקטור, שהיה ממכיריו הטובים, להמציא לו בטובו מורה הגון לכל ימי הקיץ, בצאתו לגור בנוה־קיץ אל הכפר הקרוב. והרידקטור, מדעתו כי הוא משתוקק לנוח מעט מעבודתו הקשה ולהחליף כח בריאותו, שרופפה בימים האחרונים–יעץ את אביה לקחת אותו. והם התפשרו על נקלה, וביום המחרת עזבו את העיר. אליה התודע בהקֻפָּה בפעם הראשונה, ושיחתו נעמה לה עד מאד. הוא לא שעה הרבה בתחלה לקלסתר פניה, כי בהרגלו היה מוריד את ראשו לארץ בשוחחו את אנשים. הדבר הזה לא נעם לה כלל, כאשר הודתה אחרי כן. אולם בנוה־הקיץ גשתנה מעט הדבר; הוא החל להתבונן אליה היטב, וסקירתו האחת דיה היתה למצא בה: עלמה שחרחרת, בעלת עינים גדולות וקוֻצה עבה, שירדה על כתפיה ותגיע כמעט עד לארץ, בעלת פנים מלאים ולחיים עגולות ואדומות, בעלת חטם מעוקם מעט, שהעיד עליה את טפוסה העברי, ושִׁנים לבנות כשלג.
ואחרי שתים־שלש שיחות רצינות על אדות הספרות, השירה והחרשת–חדר גם אל יפיותה הרוחנית. הוא מצא בה: נפש ישרה, מוח חריף ולב טוב. באופיה היו אמנם נכרים עקבות של עקשנות ורצון כביר, שלא יחת מפני כל ולא ינגף לעולם

באיזו אבן מכשל על דרך החיים, אך כל אלה עוד הוסיפו לה לוית־חן מיוחדת. ומפליאה היתה תמיד בהתנכחם שניהם וכל אחד עמד על דעתו.

הוא היה מציר לו, כי טפוס אשר כזה היתה צריכה להיות „יהודית", אשר הרגה את הלפרנוש.

ולמרות התוכחותם ואי־התפשרותם התדירה התקרבו זה לזו בזמן קצר. הוא היה לאומי, והיא – דימוקרטית, וההבדל הגדול הזה לא עכב כלל את התקשרות נפשותם באיזה קשר נסתר וטמיר, שבתחלה לא הבינו היטב את ישותו ומהותו. אבותיה העשירים ראו היטב את הנעשה, אולי עוד בטרם הספיקו הם להתבונן בעצמם, ולא הפריעום כלל. הוא היה נודע לסופר מלומד ומבקר חד, ואף כי היה עוד צעיר לימים, הצטין כבר במקצוע זה במדה רבה, וחכמים וסופרים רבים נבאו לו עתיד גדול; וחתן טוב ממנו לא היו מוצאים לבתם, שמצד החמרי היתה בטוחה כהוגן.

והם הוסיפו להתוכח ולהתקוטט כמעט בכל יום, וכל אחד, כמובן, עמד על דעתו. ושם, שם בנפשותם פנימה שרר תמיד שלום רב ופשרנות מחלטה.

והימים והחדשים עפו כסדרם ויעברו, כחלום נעים, ימי שבתם בנוה־הקיץ, וישובו העירה. הוא הוסיף לעבוד בהרידקציה, אך התאכסן בביתם, על פי בקשת אבותיה, ויאכל על שלחנם בשכר שתי השעות שהתעסק עם הקטנים להכינם אל הגימנזיון.

והם אהבו זה את זו בכל אש האהבה הטהורה, אף כי שפתיהם לא הוציאו עוד אף רמז קטן על אדות רגשותיהם.

עברו עוד חדשים אחדים, והם נארשו ברשיון הוריה. ואז הרגישו שניהם, כי איזה עולם חדש מלא אור וכלו טוב נגלה לפניהם. מקום הפלפולים והוכוחים לקחו השתפכות הנפש, סלסולים ונשיקות, אשר־עולמים.

אך לא ארכו ימי־האשר, כצל, כעשן, כמוץ נדפו ואינם!

היא התקררה פעם אחת ותפול למשכב. מתחלה, כנראה, היתה המחלה קלה, והרופאים הבטיחו כי בעוד ימי־מספר

תשוב לאיתנה. גם היא היתה שאננה והיתה מרגעת אותו, בראותה כי הוא נגרש ונפעם ומבטי עיניו הפיקו תמיד פחד ותחנונים. גם אבותיה היו שאננים; כלם, כלם היו שאננים! ובכל זאת מתה, אחרי האָבקה עם מר־המות כחדש ימים...

הוא זוכר את רגעי פטירתה – ואימה חשכה נופלת עליו! היא נלחמה עם המות כגבורה אמתית, באמץ הלבב וברוח נכון ובדעה צלולה... היא נשקה, בצאת נפשה, לכלם ותנחם אותו... הה, חזיז ורעם! הן מותה היה הנבלה היותר גדולה מצד האל הנורא! – „האל הנורא"! אך הוא הן כבר ידע, כי כל הניבים המפחידים האלה הם רק פּרזות לשבר את האוזן... אבל הוריה היו כהלומי רעם בשמעם בפעם הראשונה מפורש יוצא מפיו בקול גדול, על תנחומי אחד הקרובים: „ה' נתן וה' לקח" –. „שוטה אמלל! קרא בקול־ארי: – איזה אל? מה אתה מפטפט? איזה אל היה יכול לעשות אכזריות כזאת ולהמית אותה, את המלאך התמים?... איזה אל?!... ואם היה אל בארץ, הן היתה היא, היא זאת!"...

ואחרי כן, בחצר בית הקברות, התהולל ממש כמשוגע. אנשים אחדים אחזוהו כאסיר. אך בראותו כי כבר הורידוה הקברה – נחלץ בחזקה מבין זרועות אוסריו ויקפץ על גל העפר למראשות המתה ויחטף את האֵת ויקרא בקול־נַהַם ובחריקת שִׁנים: „מות לאיש הנבל אשר יעיז להשליך גוש עפר על פני המלאך התמים המונח פה!... מות לנבל ההוא! אם יש אל בארץ, שהמית מלאך טוב, ירד הוא בעצמו ממרום שבתו וישליך את העפר ויסתום את הגולל... אבל הוא איננו! אני אומר לכם, כי איננו!... איננו! – ומי האיש אשר יזיז להשליך עפר על פני המלאך – ארוצץ את גלגלתו!"...

והוא התהולל והשתולל זמן־רב, ואבותיה ואחיה ואחיותיה גועו בבכי...

ובכל זאת נסתם הגולל. אותו הביאו בחזקה אל בית שומר הקברות ויחזיקו בו כחצי שעה, עד אשר נגמר הכל, ויוליכוהו אחרי כן העירה.

רבים אמרו כי יצא מדעתו, אך הוא לא השתגע, להמהון כל יודעי אופיו הנלהב והמתפעל, וגם לא אבד את עצמו לרעת... הכל נשארו בחיים; רק היא, היא מתה! --

* *
*

והוא עומד על־יד החלון, נִשְׁעָן על הארן, ומתחלחל כבלי־משים ומשתומם בעצמו על כ ־ימנטליותו. הן כבר עברו כחמש שנים מהעת ההיא! – חושב הוא – ומדוע עוד ירגיזני ככה צלה? מדוע היא עולה תמיד מן הקבר להזכירני את הנשיקות והסלסולים והשיחות?...

אך זהו דמיון שוא – מחל הוא להתפלסף –, „היא עולה"! הן הוא, הוא המעלה אותה תמיד מתחתית השאול; הוא, הוא הבורא לו את הצל הנעים! – אך לא! – מתנגד הוא לעצמו – הן לפעמים תופיע לפניו גם בלעדי חפצו, גם למרות רצונו...

והוא זוכר: כמה פעמים, בשכבו על מטתו בלילות הנדודים, מכוסה ומעוטף בשמיכתו ועוצם את עיניו – והנה היא נצבת ממולו, כמו חיה, אך חורת מאד, ומדברת אתו. כן! היא מדברת אתו... קולה אמנם נשתנה מעט ויהי לצרוד וגם, אך מתקו לא פג בליל. והיא עומדת ומדברת אתו... הוא חפץ להושיט את ידו ולחבק לה -- ואז היא נעלמה כרגע... והוא משיב את ידו – והיא מופיעה מחדש ומדברת, ומספרת, ומזכרת אותו את יום התודעם בקפה בנסעם לנוה־הקיץ... – „התזכור, מה צחקתי על הורידך את ראשך ועיניך ארצה... – התזכור את קטטותינו וריבותינו ופלוגתותינו הרותחות? אמר אמרת, כי אני אשה רכה בקנה, שאין לה כל רצון מיוחד, שתמיד צריכה ומחויבה היא להתענות תחת ידי הגבר: גם בבית, גם ברחוב, גם בחנוך הבנים, גם בשיחות נאצלות. אך שגית, מחמדי! אני הראיתיך, מָהִי אשה עקשנית!... – התזכור את חבוק־היד הראשון? אנכי לקחתי את ידך ראשונה, בראותי כי קצת פחדן היית! כן, קצת פחדן היית! גבר! – ומי

נשק בראשונה? גם כן אני! אנכי הראיתיך את גֻּמּוֹתַי בכל... אבל נשיקותיך היו חמות ונאמנות מאד! אני מרגשת עוד עתה את מתקן וחמימותן... החפץ הנך, כי אנשקך גם עתה? כמדומה לי, שחַיָבה אני לך נשיקות אחדות"...–והוא מושיט את ידו––והתמונה נעלמה... והוא משיב את ידו–והיא נצבת מחדש...–„הגידה־נא, מחמדי, למה רקעת כן ברגליך על קברי ביום מותי? הן הלמות רגליך הדאיבה לו מאד... אבל אני סולחת לך: אלה היו פצעי אוהב... ומה שלום אבותי, יקירי? ולינְקָה, ושַׁמִּיל, ואֶלְיָש? העודם זוכרים אותי?...

אך הגידה נא, מחמדי, מדוע עזבת את ביתנו והנך מתאכסן בדירה אחרת?... ידעתי, כי קשה היה לך להִמָּצא יחד עם אבותי ואחי ואחיותי ולגוע יחד בבכי... ובכל זאת טוב היה, לו נשארת בביתנו... בודאי לא שכחת, כי ליזה יפה כמוני, ואוהבת אותך מאד מאד"...–והוא מושיט את ידו–––והתמונה נעלמה...

והוא עומד על יד החלון, נשען על הארן, ומתחלחל לזכרון הזה:

הוא ישב בביתם, אחרי מותה, שבעת ימי האבל. הוא ישב על הארץ יחד עמהם ויבך ויגוע בבכי עמהם. כאשר שבה, לפעמים, מעט נפשו למנוחתה, היה לוקח את הספר „איוב" ומקריא להם, באמרו: „הספר הזה הוא האנחה האוניבֶרסלית של כל המין האנושי על אכזריות ההשגחה; זוהי אנקת כל האנושית על עוות הדין ועִוּוּי הדין של המות הרוצח".–

והוא היה קורא ומפרש ומבאר את כל המרירות החריפה והכאב הנורא שבספור האליגורי הזה, ואת הנבלה האכזריה שבגורם עֲבָדה כזאת בחיים. השערוריה לא היתה גדולה ורצחנית כל כך לו מתו בני איוב לא במיתה משונה כזו וביום אחד! לו היה די עת להתעשת ולהתרגל עם כאבו

הגדיל. אבל שבעה בנים ושלש בנות ביום אחד! – וגם באופן כזה לא היה אידו כביר כל כך, לו יצאו, למשל, בניו למלחמה ומתו בעד איזה מעשה־רב, בעד איזה רעיון נעלה! אבל סתם לְהוּמֵת, כי כן חפץ הטבע, בלי כל סבה אנושית, פשיט: „בניך ובנותיך אוכלים ושותים בבית אחיהם הבכור – והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית ויפלו על הנערים וימותו"... היש עריצות נוראה מזו?...

ומה גדולה ומכיערה החנופה והרמאות השכלית שבתנחומי שלשת רעיו! הם באו להתפלסף בעת אשר לבו נקרע לגזרים, הם הלאוהו בחקירות הגיוניות בעת אשר הרגש קרא חמס ושוד על עריצות הטבע ותעלוליו האכזרים; הם הלאוהו בפרזות מוסכמות: „אל, אלהות, השגחה" – בעת אשר כל קרביו צעקו ביאוש ובחריקת שנים: „איזה אל, חנפים אמללים?! איה האלהות, אשר נועזה להמית עשרת בני על לא חמס בכפם, ביום אחד, מבלי תתם לקחת גם את ברכת הפרידה מאת אבותיהם?!... איזה אל?!"...

והוא היה קורא ומבאר ומפרש בהתרגשות עצומה ובהתלהבות פנימית כל כך, עד כי היה גוע בבכי כילד קטן, שאין לו כלי־זין אחר להגן בו על חייו בפני אויבו מלבד הדמעות, ועד אשר הם, אבותיה ואחיה ואחיותיה, היו נופלים על צוארו ומנשקים לו ומתחננים אליו, כי יחדל מקרא...

ומה אהבו הם אותו גם אחרי מיתתה! ביום השמיני לפטירתה, בהודיעו אותם כי איננו יכול להשאר בביתם, יען כי כל פנה מזכירתהו אותה, והזכרון הזה יגרם לו – או לאבד עצמו לדעת אי לצאת מדעתו, פרצה בכיה עצומה מפיות אבותיה והילדים, כביום פטירתה... והם התחננו אליו ברמעות, כי ישהה בביתם, לכל הפחות, עד כלות ה„שלשים"... והוא נשאר!... וביום השלשים ואחד – היתה עוד הפעם יללה איומה ומרגיזה בכל חדרי הבית; כל אחד בכה בפנתו המיוחדת... אך מה היה לעשות? היכול יוכל להשאר בביתם ולגוע בבכי מבקר עד הערב וכל הלילה? הן הוא, מלבד שלא היה מנחמם, עוד היה מגדיל את פידם בכל יום והיה זורה מלח על

מחין לבותם בגדופיו וקללותיו על ההשגחה ומעשי הטבע! ולמה היה לו להשאר בביתם אחרי מותה? הוא אמנם הרגיש, כי זר לא יוכל להיות להם, כי איזה קשר אמיץ קשר את נפשו בנפש כל בני הבית; אבל לאיזו מטרה ישאר בביתם וירבה את מכאוביהם ב„כפירתו" הנפרזה?...

והוא יצא מביתם ויבחר לו מעון דוקא בקצה העיר השני, הרחק, הרחק מהם. אבל הרחקת הדרך לא הועילה לו כלל! ביום השני לצאתו מביתם התפרץ שמה בקול בכי נגרש: „לשוא! לשוא! גם שם אינני יכול לחיות בשלוה; היא יושבת עמדי"...

והוא היה מבקרם מדי יום ביומו, עד אשר נרגעו מעט גם הם גם הוא. עברה שנה, שנתים, והכאב הגדול נרדם מעט בלב כל אחד. ליזה אחותה גדלה ותהי לעלמה משכלת ויפה מאד. אביה היה מרמז לו מדי פעם, כי עוד יקוו להשאר קרובים לו וכי הוא ישאר בביתם... אך הוא היה עונה בתוגה: „לכם יש בנים אחרים, ולכן אינכם רשאים לזכר תמיד אותה ולהקריב על מזבח זכרונה את אשר בניכם האחרים; אבל לי היתה אחת, ואחת תהי עד הקבר!" –

והוא החל להתרחק מביתם, בראותו כי ליזה מחלה להתגעגע עליו. צר לו מאד היה עליה, וגם אהב אהבה, כמעט, יותר מאחות. אך להחליף אותה בהמתה חשב לחלול הקדש... ולמה לו שני אביבים בחייו? – היה מתפלסף בבדידותו, – נניח, כי ליזה תהי לו רעיה נאמנה וחביבה, אך למה לא יהנה מאהבתה ונאמנותה איש אחר, אשר לא היה עוד אביב בחייו? הן הוא, הוא נהנה הרבה מזיו האביב וקסמו ותענוגיו, אמנם, לא זמן־רב. אבל לא כמות האביב העיקר, אלא האיכות. תחון נא ליזה באביבה את איש אחר, המחכה עוד לאביב הראשון בחייו...

והוא נשאר גלמוד ונעזב, ובלב ריק ושמם, בלי זיק חיים וניצוץ אורה בחשכת מחשבותיו הספקניות. לאבד את עצמו לדעת לא חפץ, כי חשב את זאת לחלול קדושת זכרונה. הן רק זכרונה מחיהו, והוא רק הוא הכח היחיד והמיוחד

שהנחילתהו במותה; ואיך יָעֹז לבעט במנחתה? – צריך לחיות עד אשר ינָתק פתיל־החיים ממילא, ואז יקח לו הוא את זכרונה אתו אל הקבר...

והוא עומד על יד החלון, נשען על האדן, ומקשיב לדפיקות הטפות המטרידות של מטר הסתיו באיזו הנאה פנימית ותענוג רוחני, וחושב: „כן! אוהב אני את הסתיו ואת מטרותיו המשמיעים את פזמון־המות, כי מציאות הסתיו מזכרת את האביב העבר, אף כי היה לא לארך־ימים. חיה אחיה גם בסתיו בזכרון האביב הנעים והקדוש, עד אשר יבוא החרף וימיתני יחד עם הזכרון. לא נורא הוא הסתיו לזה שהיה לו אביב בחייו, ואותו גם החרף לא יבעית”...

